

Pedagogická
fakulta

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Využití projektové výuky při práci s literárním textem v MŠ

Bakalářská práce

Autor: Mgr. Soňa Langerová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Horce nad Moravou dne 1.7 2020

.....

Mgr. Soňa Langerová

Poděkování

Děkuji Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, vstřícnost a poskytnuté rady.

Děkuji své rodině za podporu a trpělivost.

OBSAH

Úvod	5
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Vzdělávací projekt	7
1.1 Co je projekt?	7
1.2 Projektová metoda	8
1.3 Projektová výuka	8
1.4 Historie projektové výuky	9
1.5 Typy projektů	10
1.6 Příprava a realizace projektu	11
2 Projektová výuka v mateřské škole z hlediska RVP PV	14
2.1 Specifika předškolního vzdělávání	14
2.2 Klíčové kompetence	14
2.3 Vzdělávací obsah	15
2.4 Význam projektové výuky z hlediska RVP PV	16
2.5 Problémové otázky projektové výuky	17
2.6 Učení v projektech v mateřské škole	18
3 Práce s literárním textem v mateřské škole	19
3.1 Literatura a dítě předškolního věku	19
3.2 Pojetí literární výchovy v RVP PV	20
3.3 Literatura pro děti a mládež	23
3.4 Vývojová období - periody čtenáře	24
3.5 Základní charakteristika čtenáře předškolního věku	25
3.6 Žánrová skladba předčtenářského období	26
4 Charakteristika vybraných textů	30
4.1 Václav Čtvrtek: Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky	30
4.2 Jiří Kahoun: Včelí medvídci od jara do zimy	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 Příklady literárních projektů v mateřské škole	34
5.1 Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou	34
5.2 Projekt S Čmldou a Brumdou do říše hmyzu	42
Závěr	58
Shrnutí	59
Summary	60
Použitá literatura	61
Internetové zdroje	65
Seznam příloh	66

Úvod

Zařazování vzdělávacích projektů do výuky na základních a středních školách není dnes nic neobvyklého. Práce na projektech připravuje žáky na život v současném světě moderních technologií, dostupnosti nepřehledného množství informací, zkracování vzdáleností a nových globalizačních problémů. Učí je pracovat s informacemi, aktivně řešit nejrůznější úkoly a problémy vycházející z konkrétních životních situací, zodpovídat za vlastní učení i spolupracovat a komunikovat ve skupině a širším společenství.

S projekty v mateřské škole je tomu podobně. Děti předškolního věku se s přirozenou zvědavostí a aktivitou zajímají o okolní svět, a to svět v životních souvislostech, konkrétních situacích propojených v jeden celek. Ve svých hrách, vstupováním do rolí, zkoušením různých námětů a situací prověřují své zkušenosti a testují skutečný život. Omezenou zkušenost nahrazují fantazií a radost z nových zážitků a poznávání světa nelze přehlédnout. Integrace učiva, činnostní pojetí vyučování i aktivní získávání poznatků představují v kurikulárních dokumentech pro mateřské školy doporučený způsob vzdělávání. Práce na projektech v mateřské škole odpovídá specifickému způsobu poznávání dané věkové skupiny. Trénování skupinové práce a sociálních dovedností, seznamování s knihami a dalšími informačními zdroji, stejně jako hledání řešení problémů vycházejících ze životní reality dítěte zanechává trvalou stopu pro budoucí učení. Na zárodky klíčových kompetencí získaných v mateřské škole naváže vzdělávání na základní škole potažmo vzdělávání celoživotní.

Cílem bakalářské práce je představit možnosti využití projektové metody při práci s literárním textem. Chceme ukázat, jak propojení učení v projektech se slovesným uměleckým dílem může přispět k hlubšímu pochopení a prožití tématu, motivovat dítě k aktivní práci na projektu, pomáhat k lepšímu porozumění literárnímu textu a probouzet zájem o práci s knihou. Stěžejním úkolem bude vypracování návrhů dvou literárních projektů vhodných pro aplikaci v mateřské škole. Předložené projekty by měly rozvíjet celou osobnost dítěte a vést k naplňování cílů předškolního vzdělávání.

Projekty budou rozpracovány jako nabídka konkrétních činností motivovaných pohádkovými příběhy. Díky silné obrazotvornosti a fantazii nepředstavuje hranice mezi pohádkovým dějem a realitou pro předškoláka ostrou dělicí čáru. Pohádka navíc uspokojuje jeho přirozený cit pro spravedlnost, vítězství dobra nad zlem, formuje osobnost dítěte a pomáhá mu uvědomit si svou roli ve světě.

Prostřednictvím práce s literárním textem vnímá dítě knihu jako sociální fenomén, vstupuje do světa širšího kulturního společenství. Kniha se stává přirozeným informačním zdrojem i zdrojem sebepoznání, relaxace a komunikačním partnerem.

Bakalářská práce se dělí na dvě části. Teoretická část se zabývá pojmovým ukotvením projektové výuky, vymezuje související termíny, seznamuje s historií vzdělávacích projektů, jejich typy a jednotlivými fázemi i využitím projektové metody v současné praxi pedagogů mateřských škol. Nalezneme zde také charakteristiku Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a význam projektové výuky z hlediska uvedeného kurikulárního dokumentu.

Další oddíl teoretické části se věnuje možnostem práce s literárním textem v mateřské škole, pojetí literární výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, specifikům literatury pro děti a mládež, charakteristice předškolního čtenáře a odpovídajícím literárním žánrům. Závěr teoretické části představuje vybrané literární texty včetně jejich autorů.

Praktická část přináší návrhy dvou literárních projektů motivovaných literárními texty určených pro realizaci v mateřské škole. Pohádkový příběh zde představuje vodítko na cestu k řešení konkrétních úkolů, s nimiž se dítě setkává v běžném životě. Patrná je souvislost především s environmentální oblastí.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Vzdělávací projekt

Současná škola využívá vedle tradičních výukových metod a postupů stále častěji celou škálu inovativních metod a prostředků. Souvisí to s proměnou školství, které se snaží přiblížit se dítěti, jeho zvláštnostem a možnostem, s cílem komplexně rozvinout celou osobnost dítěte, jeho vědomosti, dovednosti, postoje.

1.1 Co je projekt?

Se záměrem oživit výuku, aktivizovat žáky a dosahovat požadovaných klíčových kompetencí zařazují pedagogové do výuky i práci na projektech. K dosažení stanovených cílů je však důležité správné pochopení toho, co je projekt, jaké má znaky a jak s ním správně a efektivně pracovat.

Didaktická teorie nabízí řadu definic, z nichž lze odvodit hlavní znaky projektu. „Otec projektové metody“ **W. H. Kilpatrick** ve své definici zdůraznil praktický význam projektů: *„Projekt je určité a jasně navržený úkol, který můžeme předložit žákovi tak, aby se mu zdál životně důležitý tím, že se blíží skutečné činnosti lidí v životě.“*¹

J. Maňák, V. Švec definují projekt jako *„komplexní praktickou úlohu (problém, téma) spojenou se životní realitou, kterou je nutno řešit teoretickou i praktickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu“*².

H. Kasíková píše: *„Projekt je specifický typ učebního úkolu, v kterém mají žáci možnost volby tématu a směru jeho zkoumání, a jehož výsledek je tudíž jen do značné míry předvídatelný. Je to úkol, který vyžaduje iniciativu, kreativitu a organizační dovednosti, stejně tak jako převzetí odpovědnosti za řešení problémů spojených s tématem.“*³

K charakteristickým znakům projektu patří:

- vychází z potřeb a zájmů dítěte, má pro dítě smysl, rozvíjí celou osobnost dítěte,
- vyžaduje aktivitu žáka, jeho samostatnost, žáci se podílejí na plánování a podobě projektu,
- podněcuje odpovědnost žáka za vlastní učení,
- má praktický výsledek, přináší konkrétní produkty,

¹ Cit. podle COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006, str. 10.

² MAŇÁK, J, ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, str. 168.

³ KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 2010, str. 47.

- klade důraz i na samotný průběh činností (teoretických i praktických),
- propojuje školu se životem,
- nelze dopředu krok za krokem naplánovat,
- přináší globální pohled na problém, je interdisciplinární.

1.2 Projektová metoda

Pedagogický slovník definuje projektovou metodu jako vyučovací metodu, „v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých témat (projektů) a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného, či slovesného produktu.“⁴

Kratochvílová doplňuje uvedenou definici pomocí charakteristiky pojmu metoda. Maňák, Švec definují výukovou metodu jako „uspořádaný systém vyučovací činnosti učitele a učebních aktivit žáků směřujících k dosažení daných výchovně vzdělávacích cílů.“⁵ Na tomto základě pak Kratochvílová nahlíží na projektovou metodu „jako na uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají učební aktivity žáků a podporující roli poradenské činnosti učitele, kterými směřují společně k dosažení cílů a smyslu projektu. Komplexnost činností vyžaduje využití různých dílčích metod výuky a různých forem práce.“⁶ Uvedené pojetí zdůrazňující dialektičnost vztahu učitel-žák se liší od tradičně pojímaného vztahu učitel jako aktivní činitel řídící učební činnost žáka. Při práci na projektech přebírá učitel roli poradce (facilitátora), jehož úkolem je žákům pomáhat, usměrňovat proces učení a spolu s žáky vyhodnocovat průběh aktivit i výsledný produkt.

1.3 Projektová výuka

Projektovou výuku lze jednoduše definovat jako výuku založenou na projektové metodě.⁷

Často se můžeme setkat se zaměňováním pojmů projektová výuka a projektové vyučování, které bývají chápány jako synonyma. Vycházíme-li však z definice vyučování jako druhu „lidské činnosti spočívající v interakci učitele a žáků, jejímž základem je

⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. Vydání Praha: Portál, 2009, str. 226.

⁵ MAŇÁK, J, ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, str. 23.

⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 37.

⁷ BRTNOVÁ ČEPIČKOVÁ, I. *Výběr témat z předškolní pedagogiky*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010.

záměrné působení na žáky tak, aby u nich docházelo k učení“,⁸ chápeme v rámci obecné didaktiky pojem výuky širěji.⁹ Vedle procesu vyučování zahrnuje i „*cíle výuky, obsah výuky, podmínky, determinanty a prostředky výuky, typy výuky, výsledky výuky*“.¹⁰

1.4 Historie projektové výuky

Proměnu vztahu učitel-žák lze sledovat i z hlediska historie projektové výuky. Ačkoliv bývá projektová výuka nezdědka považována za inovativní přístup ke vzdělávání, její kořeny jsou starší více než sto let. Nejčastěji je spojována s reformním pedagogickým hnutím z konce 19. a počátku 20. století, které se vymezovalo proti tradičnímu herbartovskému školství. Tehdejší reformátoři (E. Keyová, M. Montessori, C. Freinet, P. Peterson, R. Steiner, H. Parkhustová, O. Decroly ad.) požadovali nový pohled na dítě jako na komplexní osobnost a na dětství jako na svébytnou a významnou etapu lidského života. Dětská aktivita a přirozená zvědavost byla postavena proti pasivnímu přijímání předávaných informací. Místo učiva uspořádaného do izolovaných předmětů se navrhovala jiná uspořádání vzdělávacího obsahu, která by více odpovídala životu. Humanisticky orientovaní myslitelé zdůrazňovali individualitu dítěte, její komplexní rozvoj a respektování individuálních zvláštností a možností. Předávání hotových poznatků mělo nahradit aktivní utváření poznatků, velký důraz byl kladen na praktickou činnost a činnostní charakter vyučování.

Projektová metoda je odvozena z americké pragmatické pedagogiky a je spojována se jmény William Heard Kilpatrick a John Dewey. „*Pragmatická pedagogika chápe vzdělávání jako nástroj řešení problémů, se kterými se děti setkávají v každodenním životě.*“¹¹

Dewey usiloval o spojení školy se skutečným životem, o aktivně získané zkušenosti, vědomosti a prožitky. Propojoval hledisko psychologické s hlediskem sociologickým. Upozorňoval na potřebu přizpůsobit obsah a metody vzdělávání dětské psychice a zároveň vyzdvihoval důležitost interakce se společenským prostředím. Přál si, aby výchova odpovídala i potřebám a problémům společnosti a pomáhala je řešit.¹²

Jeho koncepci vyučování založené na řešení problémů dále rozpracoval Kilpatrick, který se zasadil o proniknutí pragmatické pedagogiky a projektové metody do škol. „*Proti tradičnímu přístupu od teorie k praxi jsou žáci vedeni od praxe k docenění teorie, která jim*

⁸ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009, str. 356.

⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 40.

¹⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha: Portál, 2009, str. 357.

¹¹ SYSLOVÁ, Z., ŠTĚPÁNKOVÁ L. *Třídní projekty v mateřské škole*. Praha: Portál, 2019, str. 54.

¹² KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

*umožní zvládnout praktické úkoly. Projektové vyučování se snaží o hlubší motivaci výuky, o těsné sepětí teorie s praxí a o to, aby škola byla místem, kde by dítě skutečně žilo.*¹³

Myšlenky pragmatické pedagogiky ovlivnily i snahy o přeměnu českého školství v prvních desetiletích 20. století. Výrazný vliv měla osobnost Václava Příhody, jenž po zkušenostech s americkým školstvím zařadil principy pragmatické pedagogiky do návrhu na reformu školy - školy jednotné, diferencované a pracovní (1928). Šlo mu o zeživotnění školy, velký důraz kladl na individualitu dítěte a vnitřní diferenciaci školy, na přeměnu školy na školu pracovní, která bude zaměřená na výsledek práce, na používání problémové a projektové metody a princip samočinnosti.

Na základě jeho návrhu Ministerstvo školství povolilo v roce 1929 zakládání pokusných škol, které mohly reformní myšlenky prověřit v praxi. První pokusné školy vznikaly v Michli, v Nuslích, v Hostivaři, v Humpolci a ve Zlíně a postupně se šířily na další místa po celé republice. Jejich činnost ovlivnily názory i dalších reformních pedagogů a teoretiků např. Rudolfa Žanty, Stanislava Vrány nebo Jana Uhra.

Snahy o reformu školství a činnost pokusných škol přerušila až okupace a poválečný vývoj v Československu. Další pokusy o přeměnu školy pak mohly být uskutečněny až v 90. letech 20. století.

1.5 Typy projektů

Projekty mohou mít mnoho podob. Jednou mohou představovat práci na krátkodobém úkolu v rámci třídy (např. pečení chleba), jindy mohou prostupovat dlouhé časové období a pronikat mimo budovu školy (naučná stezka v obci). Zde si představíme kritéria, podle nichž lze na projekty nahlížet.¹⁴

Kilpatrick rozlišuje projekty podle jejich účelu na:

1. projekty, které se snaží vtělit myšlenku či plán do vnější formy. Konstruuje se určitá skutečnost (př. výlet, divadelní hra, pěstování rostlin);
2. projekty cílící k estetické zkušenosti (př. „pantomimizace“ obrazu);
3. projekty usilující rozřešit určitý problém (př. Proč se tvoří často námraza na vozovce mostů?);
4. projekty vedoucí k získání dovednosti (např. klást otázky).

¹³ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 28.

¹⁴ Uvedené dělení vychází z: KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016; VALENTA, J. *Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1993.

Podle navrhovatele lze projekty dělit na:

1. spontánní - vyrůstající z potřeb a zájmů dětí;
2. umělé - připravené učitelem;
3. mezityp - navržené jednou stranou a druhou stranou korigované.

Podle místa lze rozlišovat projekty:

1. školní - probíhají ve škole v čase k tomu určenému;
2. domácí - probíhají doma;
3. kombinace dvou předchozích - oba typy mohou na sebe navazovat;
4. mimoškolní.

Vezmeme-li v úvahu počet žáků, lze hovořit o projektech:

1. individuálních;
2. společných (skupinové, třídní, ročníkové, víceročníkové, celoškolní);
3. smíšených - kombinují společné a individuální aktivity.

Podle časové náročnosti mluvíme o projektech:

1. krátkodobých (maximálně 1 den);
2. střednědobých (maximálně týden);
3. dlouhodobých (delší než týden).

Kritériem dělení může být organizace projektu, pak rozlišujeme projekty:

1. jednopředmětové;
2. víceředmětové.

1.6 Příprava a realizace projektu

Před samotnou realizací projektu je třeba vybrat problém k řešení, ujasnit si smysl a cíle, zvolit výstup projektu (závěrečný produkt), rozvrhnout čas realizace (kdy se projekt uskuteční, jak dlouho potrvá, zda se uskuteční v kuse nebo s přestávkami), vybrat prostředí, kde se projekt uskuteční, zúčastněné osoby, vytvořit organizaci projektu (způsob realizace, průběh), vhodné podmínky pro realizaci (materiální, personální, finanční), stanovit způsob, jak provedeme hodnocení a kdo bude hodnotit.

Pro úspěšnou realizaci projektu je důležitá také znalost a pochopení jeho jednotlivých fází. Již Kilpatrick stanovil čtyři fáze projektu: záměr, plán, provedení,

hodnocení¹⁵.

Tomková a kol. navrhuje podobné schéma¹⁶. Jeho jednotlivé fáze si podrobněji popíšeme.

a) Motivace, mapování, třídění

Úspěšná realizace projektu je podmíněna vnitřní motivací žáka. Pokud žák přijme úkol za svůj, považuje ho za smysluplný a zajímavý, je ochoten na něm pracovat a úspěšně ho završit. Při volbě tématu je vhodné vycházet ze zájmů dětí, hledat témata spjatá se životní realitou, využít spoluúčasti dětí při plánování projektu. Formou rozhovoru nebo např. myšlenkové mapy zjišťujeme, co o tématu víme, navrhuje možná řešení a úkoly. Nezapomínáme na svobodnou volbu dětí. Žáci mohou volit z témat nebo úkolů, hledat vlastní řešení, zdroje informací, vybírat si spolupracovníky. Postupně třídíme, které návrhy budeme realizovat a plánujeme postupné kroky realizace projektu.

b) Řešení

V průběhu samotné realizace projektu žáci pracují na řešení naplánovaného úkolu. Sbírají informace, materiál, analyzují problém, experimentují a ověřují různé postupy, zpracovávají, kompletují, domlouvají se ve skupinách, rozdělují úlohy. Učitel v roli průvodce usměrňuje proces realizace, radí a motivuje k dokončení projektu.

c) Produkt projektu

Výsledný produkt může mít nejrůznější podobu - může představovat ústní sdělení, psanou zprávu, knihu, časopis, deník, plakát, výtvarné dílo, model, nahrávku, realizaci výletu, naučné stezky nebo besedy, praktický výrobek ad.

Také prezentace konečného produktu může probíhat různým způsobem - pro rodiče, spolužáky, pro jinou třídu, pro veřejnost či jiné instituce. Pro účastníky projektu představuje konečné představení produktu silnou motivaci, pro pedagogy je zase prostředkem, jak seznámit okolí s výsledky školní práce.

d) Reflexe

Hodnocení představuje nedílnou součást projektu. Kromě závěrečného zhodnocení výsledného produktu a celého projektu je důležitá reflexe průběhu projektu. Hodnocení by

¹⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 41.

¹⁶ TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVORÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009, str. 15.

se měly účastnit všechny zainteresované osoby. Vedle často voleného způsobu hodnocení formou rozhovoru lze využít i předem připravený hodnotící arch, dotazník aj. Hodnocení usnadní předem zvolená kritéria a cíle projektu. Hodnotíme nejen nově získané vědomosti a dovednosti, ale i postoje, pocity a prožitky. Reflexi projektu bychom měli využít při budoucím plánování projektové výuky.

2 Projektová výuka v mateřské škole z hlediska RVP PV

Hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku vymezuje Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV)¹⁷.

2.1 Specifika předškolního vzdělávání

S ohledem na vývojové a individuální potřeby a možnosti dětí uvedené věkové skupiny zdůrazňuje RVP PV nutnost volit odpovídající metody a formy práce. Jako vhodné uvádí „využívání prožitkového a kooperativního učení hrou a činnostmi dětí, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podporují dětskou zvědavost a potřebu objevovat, podněcují radost dítěte z učení, jeho zájem poznávat nové, získávat zkušenosti a ovládat další dovednosti“¹⁸.

K poznávání a objevování světa u dětí předškolního věku dochází především aktivní zkušeností. Dítě se ve světě pohybuje, hraje si, manipuluje s předměty, experimentuje, komunikuje s dospělými i vrstevníky. Při hrách vstupuje do různých rolí, zkouší si životní realitu. Proto RVP PV poukazuje i na význam situačního učení, které dítěti dokáže zprostředkovat *praktické ukázky životních souvislostí*.

V současnosti je v předškolním vzdělávání upřednostňován integrovaný přístup. „Vzdělávání probíhá na základě integrovaných bloků, které nerozlišují ‚vzdělávací oblasti‘ či ‚složky‘, ale které nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích.“¹⁹ Vzdělávací obsah je nabízen v přirozených celcích, které jsou pro děti srozumitelné a smysluplné. Získané zkušenosti pak mohou využít v reálném světě, prakticky zhodnotit. Cílem vzdělávání jsou pak kompetence, které představují činnostně zaměřené výstupy.

2.2 Klíčové kompetence

RVP PV stanovuje pět klíčových kompetencí dosažitelných v předškolním věku. Jsou to:

1. kompetence k učení
2. kompetence k řešení problémů

¹⁷ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2018.

¹⁸ Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2018, str. 8.

¹⁹ Tamtéž

3. kompetence komunikativní
4. kompetence sociální a personální
5. kompetence činnostní a občanské

Každá z uvedených kompetencí je souborem výstupů ideálně dosažitelných před zahájením povinného školního vzdělávání. Míra jejich dosažení závisí na možnostech a potřebách každého dítěte. Pro učitele představují vodítko, kam směřovat, jak plánovat vzdělávací obsah, aby docházelo k harmonickému rozvoji osobnosti dítěte.

2.3 Vzdělávací obsah

Vzdělávací obsah je v RVP PV členěn do pěti oblastí:

1. Dítě a jeho tělo
2. Dítě a jeho psychika
3. Dítě a ten druhý
4. Dítě a společnost
5. Dítě a svět

Uvedené oblasti odpovídají dílčím cílům - biologickým, psychologickým, interpersonálním, sociálně-kulturním a environmentálním.

Pro práci s jednotlivými oblastmi je důležité mít na zřeteli jejich těsné sepětí, propojenost, jejich vzájemné ovlivňování. Na základě stanovených záměrů, cílů a znalosti dětí v konkrétní třídě pedagog volí učivo, tak aby byly rozvíjeny všechny složky osobnosti dítěte. Učivo (vzdělávací obsah) *„představuje soubor zpracovaných obsahů z různých oblastí života člověka (věda, technika, umění atd.), které jsou implementované do školního vzdělávání“*²⁰.

V mateřské škole pracujeme s tématy, které vycházejí ze života dítěte, jsou pro ně zajímavé a smysluplné. Může se jednat např. o téma rodina, zdraví, zvířata, lidové tradice, ale i o témata aktuální jako ochrana životního prostředí, ostatní kultury apod. RVP PV nahrazuje pojem „učivo“ pojmem „vzdělávací nabídka“. Poukazuje tak na didaktický styl žádoucí v předškolním vzdělávání, který je založen *„na individuální volbě a aktivní účasti dítěte. Učitel je průvodcem dítěte na jeho cestě za poznáním, probouzí*

²⁰ ŠMELOVÁ, E., PRAŠILOVÁ, M. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018, str. 57-58.

*v něm aktivní zájem a chuť dívat se kolem sebe, naslouchat a objevovat, nikoliv tím, kdo dítě ‚úkoluje‘ a plnění těchto úkolů kontroluje*²¹.

2.4 Význam projektové výuky z hlediska RVP PV

Vhodně navržené a realizované projekty rozvíjí celou osobnost dítěte. Učiteli pomáhají naplňovat cíle vzdělávání a rozvíjet kompetence dětí stanovené v RVP PV. Je to dáno samotnou podstatou projektu, který využívá koncentraci a integraci učiva, pracuje s přirozenými životními celky, vychází z přirozené aktivity a zvědavosti dítěte, učí děti spolupracovat a kooperovat, rozvíjí samostatnost, tvořivost, kreativitu, sebezpoznání a sebehodnocení, propojuje teorii s praxí ad.

Pro lepší přehlednost uvedeme význam projektové výuky z hlediska rozvíjení jednotlivých klíčových kompetencí:

Kompetence k učení

- projektová výuka se opírá o aktivní učení
- probouzí zájem o učení, objevování, experimentování, zkoumání
- prohlubuje dosavadní znalosti a zkušenosti a vede k získávání nových znalostí, dovedností a postojů
- učí děti klást otázky a hledat na ně odpovědi
- propojuje teorii s praktickými činnostmi
- vede k vytrvalosti
- učí hodnocení a sebehodnocení

Kompetence k řešení problému

- projekt představuje problém, který je potřeba vyřešit
- je založen na koncentraci učiva
- k vyřešení problémové situace je třeba vyřešit dílčí kroky
- řešení problému vyžaduje hledání odpovědí, ověřování, zkoušení, analyzování ad., což vede k formování rozumových operací

Komunikativní kompetence

- projektová výuka učí žáka formulovat názory, otázky i odpovědi, vyjadřovat myšlenky
- během hodnocení a sebehodnocení projektu dítě sděluje své prožitky, pocity

²¹ *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2018, str. 8.

- dítě se učí pracovat s informacemi, využívat vhodné zdroje informací a komunikativní prostředky

Sociální a personální kompetence

- při práci na projektech se děti učí spolupracovat, kooperovat, diskutovat, prosazovat své názory, respektovat ostatní
- zároveň je rozvíjena autonomie žáka, jeho samostatnost, sebekognání, odpovědnost za své jednání

Činnostní a občanské kompetence

- projektová výuka pracuje s životními celky, hledá odpovědi na praktické otázky, probouzí zájem o okolní dění
- propojení teorie s praxí učí činnostnosti, dítě se učí, že realitu lze ovlivnit, vede k odpovědnosti za svá rozhodnutí
- dítě se učí plánovat jednotlivé činnosti, organizovat, vyhodnocovat
- během realizace projektu dochází i k rozvoji hodnot – ocenění dobra, dodržování pravidel, rozvíjí se tolerance, odpovědnost, respekt

2.5 Problémové otázky projektové výuky

Zaměříme-li se také na kritiku projektové výuky, můžeme konstatovat, že řada výtek pramení z nepochopení podstaty projektu nebo z nepřipravenosti na práci s projekty.

Projektové výuce bývá často vytýkána nesystematičnost poznatků a dovedností, pramenící z nedostatečného vedení žáků během projektové výuky. Zde je potřeba upozornit, že výše uvedené riziko platí spíše v případě absolutizace projektového modelu výuky a lze ho minimalizovat promyšleným užíváním celé škály výukových metod a organizačních forem. V mateřské škole, kde výuka neprobíhá v izolovaných předmětech, ale upřednostňuje se nabízet vzdělávací obsah v přirozených souvislostech a životních celcích, tato výtka odpadá.

Upozornit lze také na časté zaměňování projektové výuky s tematickou výukou, kde pedagog připravuje pro žáky úkoly vztahující se k dílčím tématům. Chybí zde zejména samostatnost a odpovědnost žáka za řešení úkolu.

Nelze také podcenit připravenost učitele i žáka na realizaci projektů. Z hlediska učitele jde o znalost jednotlivých fází projektu, plánovitost, stanovení cílů a úkolů, definování řešeného problému. Zásadní je také pochopení role pedagoga jako poradce.

Osvojen by měl být respektující přístup, partnerská komunikace a komplexní vnímání osobnosti žáka.

U žáka by měly být v dostatečné míře osvojeny kompetence potřebné k samostatnému řešení komplexního problému. Jedná se zejména o dovednosti práce ve skupinách, kooperativní dovednosti, ale i další potřebné dovednosti, např. čtení, práce s informacemi apod. S utvářením uvedených kompetencí je vhodné začít již v mateřské škole, a to formou her, situačního a prožitkového učení a jiných vhodných aktivit.

Jako negativum bývá často uváděna náročnost na přípravu projektu. Vedle samotné přípravy a plánování realizace projektu jde i o časovou náročnost, náročnost na pomůcky a materiál. Projektová výuka vyžaduje pestrou organizaci vyučování, vhodné prostorové podmínky i spolupráci s ostatními pedagogy a okolím školy.

2.6 Učení v projektech v mateřské škole

Rozhodneme-li se v mateřské škole pro projektovou metodu, je vhodné volit zpočátku spíše krátkodobé projekty a zaměřit se na rozvoj jednotlivých dovedností potřebných pro samostatnou práci na projektech. Děti se mohou zapojit již do fáze přípravy projektu, ovlivnit téma, zkusit myšlenkovou mapu, učit se rozhodovat mezi nabízenou činností nebo navrhnout možná řešení.

Vhodné je zařadit práci ve skupinách a podněcovat rozvíjení komunikativních a kooperativních dovedností. Postupně vedeme děti k hodnocení a sebehodnocení, a to jak průběžné práce, tak výsledného produktu včetně závěrečného zhodnocení celého projektu. K hodnocení můžeme volit formu rozhovoru, otevřené otázky, obrázky, „smajlíky“ apod.

K „vtažení do problému“ volíme vhodnou motivaci, využíváme znalost dětí, jejich zájmů, aktuální situaci nebo potřeby.

3 Práce s literárním textem v mateřské škole

Práce s literárním textem do mateřské školy přirozeně patří. Nejčastěji se jedná o četbu pohádek před odpoledním odpočinkem, práci s textem k rozvíjení jazykových a řečových dovedností, nácvik básní a říkadel nebo dramatizaci pohádkových příběhů. Literární text může sloužit také jako vhodná motivace k různorodým aktivitám (pohybovým, výtvarným, hudebním aj.) Pravidelné seznamování s rozmanitými texty a knihami ovlivňuje i budoucí čtenářský postoj dítěte.

3.1 Literatura a dítě předškolního věku

S knihou a literaturou se děti setkávají mnohem dříve, než si osvojí dovednost číst. Děje se tak formou obrázkových lepoprel, knih - hraček, říkadel, rozpočítadel, čtení pohádek, jednoduchých příběhů ad.

Předčtenářská etapa, jak uvedené období nazýváme, je velmi důležitá pro budoucí vztah dítěte ke knize, pro vnímání a porozumění literárnímu textu, pro rozvoj čtenářství. V této souvislosti můžeme hovořit o výchově k literatuře, ke které dochází obvykle v domácím prostředí a později je doplněno institucionálním vzděláváním dítěte v mateřské škole. Vedle toho však nelze opomenout ani výchovu literaturou. Prostřednictvím knih (poslech literárního textu, listování v knihách, prohlížení obrázků, rozhovor nad textem ad.) dochází u dítěte k rozvíjení řeči a slovní zásoby, rozvoji myšlení, estetického vnímání, získávání informací o okolním světě, utváření postojů a hodnot.

Život v současném světě klade vysoké požadavky na gramotnost, celoživotní učení, schopnost pracovat s textem a informačními zdroji. Získávání gramotnostních dovedností a zkušeností v době před zahájením školní docházky se nazývá pregramotnost. *„Dítě se snaží při experimentování s jazykem, s mluvenou i ‚psanou‘ řečí napodobovat projevy rodičů a jiných osob, se kterými se setkává. Snaží se přijít na princip nejprve ústní komunikace, později čtení a psaní. Poznává jejich rozmanitou funkčnost a účelnost v běžných životních situacích. Objevuje a utváří si různé způsoby sdělování obsahů, až dospívá do stadia osvojení si gramotnostních dovedností podle zásad psané řeči a jejich konvencí.“*²² Rozvoj těchto dovedností ovlivňuje nejen budoucí školní úspěšnost, ale i úroveň gramotnosti v dospělosti. Děti je získávají prostřednictvím hry, interakcí se sociálním prostředím, nápodobou, a to díky přirozené aktivitě, zvědavosti a vnímavosti. Míra jejich rozvinutí závisí na individuálních možnostech a specifických jedince a na vlivu prostředí. Velký vliv

²² DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016, str. 13.

má podnětné rodinné prostředí, později také cílevědomé a systematické výchovně vzdělávací působení mateřské školy.

Do jaké míry bude práce s knihou a literárním textem smysluplná, přiměřená a účinná pro dosahování vzdělávacích cílů záleží velkou měrou na osobnosti pedagoga. K důležitým kompetencím a schopnostem pedagoga by měla patřit orientace v knižní tvorbě pro děti a mládež, znalost základů literární teorie a literárněvědných pojmů, schopnost kriticky zhodnotit vybraný literární text a zvážit jeho vhodnost a přiměřenost pro cílovou skupinu dětí. Neméně důležitý je i kultivovaný mluvní a hlasový projev, interpretace textu, která dokáže děti zaujmout a vhodně zvolená nabídka činností motivovaná zvoleným textem.

Zájem o knihu a knižní kulturu dokáže podpořit rovněž prostředí mateřské školy. Vhodně umístěná knihovnička s pestrou a průběžně doplňovanou a obměňovanou nabídkou knih, knihy a obrazové materiály na stolečku doplňující aktuální téma i možnost zapůjčení knih a časopisů domů pomohou dítě vtáhnout do knižního světa.

3.2 Pojetí literární výchovy v RVP PV

V RVP PV nenajdeme samostatný oddíl věnovaný literární výchově ani specifické požadavky na rozvoj čtenářské pregramotnosti. V souladu s integrovaným pojetím vzdělávání dětí v mateřské škole a s důrazem na komplexní rozvoj osobnosti dítěte prostupují dílčí cíle a vzdělávací nabídka zaměřená na literární výchovu a získávání předčtenářských kompetencí všechny vzdělávací oblasti obsažené v RVP PV. Rozvoj předčtenářské gramotnosti zároveň není oddělován od ostatních gramotností a kompetencí, k jejichž dosažení předškolní vzdělávání směřuje. „*Celostní přístup k rozvoji jazyka, v němž se rozvoj čtení – psaní – mluvení – naslouchání vzájemně prolíná a ovlivňuje, znamená v předškolním období naslouchání příběhům čteným nebo vyprávěným, rozhovor o nich, vymýšlení dalších příhod, dramatizaci či jiné hravé činnosti zaměřené na rozvoj psychických funkcí. Dále také kreslení obrázků, které vycházejí z příběhu (pohádky), nebo jiné grafomotorické činnosti.*“²³

Pokud při plánování činností zaměřených na rozvoj gramotnostních kompetencí respektujeme prolínání a doplňování jednotlivých vzdělávacích oblastí, směřujeme k rozvoji celé osobnosti dítěte (rozvoj řeči a vyjadřovacích schopností, pracovních dovedností a návyků, poznávacích procesů, senzomotorických dovedností, volných vlastností, emocí, utváření hodnotových postojů a získávání zkušeností o sobě i okolním

²³ DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2016, str. 18.

světě).

Podíváme-li se podrobněji na jednotlivé vzdělávací oblasti RVP PV, všimneme si, že na rozvoj předčtenářských kompetencí, jazyka a řeči je nejvíce zaměřena oblast **Dítě a jeho psychika**, respektive její podoblast **Jazyk a řeč**. Jako dílčí vzdělávací cíle této podoblasti jsou uváděny:

- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)
- rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu
- osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické)

Ze vzdělávací nabídky u této podoblasti se uvádí např. artikulační, řečové, sluchové a rytmické hry, hry se slovy, hádanky, společné diskuse, rozhovory, komentování zážitků a aktivit, poslech čtených či vyprávěných pohádek a příběhů, sledování filmových a divadelních pohádek a příběhů, vyprávění, přednes, dramatizace, grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen, prohlížení a „čtení“ knížek nebo činnosti a příležitosti seznamující děti s různými sdělovacími prostředky.

Cílem v podobě očekávaných výstupů má být vedle rozvoje řeči, slovní zásoby a schopnosti samostatného vyjadřování a komunikace, také schopnost naslouchat, porozumět slyšenému, dokázat reprodukovat nebo vyprávět texty přiměřené věku, chápat slovní vtip, gesta, projevovat zájem o knihy.

Dalšími podoblastmi vzdělávací oblasti Dítě a jeho psychika jsou **Poznávací schopnosti a funkce** a **Sebepojetí, city a vůle**.

První z uvedených podoblastí je zaměřena na rozvoj poznávacích schopností a funkcí, představivosti, fantazie a myšlenkových operací. Také zde má práce s knihou a literárními texty důležitou roli. Rozvoj slovní zásoby a řečových schopností úzce souvisí s rozvojem kognitivních funkcí, zdokonalováním pojmového myšlení, fantazie, tvořivosti, vzájemně se podmiňují a ovlivňují. Seznamováním dětí s knihami a encyklopediemi vytváříme základy pro práci s informacemi, podporujeme vztah k učení a aktivnímu získávání poznatků o okolním světě. Učením se krátkým textům zdokonalujeme paměť,

literární text využíváme k rozvoji fantazie, představivosti, tvořivosti. Můžeme využít dramaturgii, domyšlení příběhů, rozhovory k chápání a zpřesňování pojmů, zaměřujeme se na vyprávění příběhů podle logické posloupnosti ad.

K cílům podoblasti **Sebepojetí, city a vůle** patří poznávání sebe sama, rozvoj schopnosti sebeovládání, schopnosti vytvářet a prožívat citové vztahy, řídit své chování, rozvíjení a kultivace mravního a estetického vnímání a prožívání. Jednu z cest k sebepoznávání může představovat identifikace s hrdinou vybraného literárního díla. Prostřednictvím příběhů může dítě poznávat mezilidské vztahy a uvědomovat si citové vazby, rozlišovat různé vlastnosti, prožívat rozmanité situace, uvědomovat si, jaké chování je správné a jaké nikoli. Využíváme rovněž relaxační funkce literatury, kdy poslech a prožívání příběhů vede k uvolnění a osobní pohodě dítěte.

S knihou a literárními texty pracujeme i v ostatních vzdělávacích oblastech. Oblast **Dítě a jeho tělo** směřuje k rozvoji a zdokonalení tělesné zdatnosti, pohybové a zdravotní stránky jedince, pohybových i manipulačních dovedností, sebeobslužných činností a k získávání a prohlubování zdravých životních postojů. Jako příklad literárních aktivit, které zde můžeme využít, se nabízí prohlížení knih a encyklopedií o lidském těle. Při poslechu vhodných příběhů můžeme s dětmi diskutovat o tom, co nám škodí a co prospívá. Pohybové hry doplňujeme nejrůznějšími říkadly. Krátké texty a básně lze využívat jako doprovod opakujících se činností a rituálů – například mytí rukou, stolování apod.

Záměrem vzdělávací oblasti **Dítě a ten druhý** je podporovat utváření vztahů dítěte k jiným dětem a dospělým, rozvíjet komunikativní a kooperativní dovednosti a seznamovat děti s pravidly chování ve vztahu k druhým. Při práci s dětmi zařazujeme činnosti zaměřené na kooperaci a spolupráci. Zkoušíme dramaturgii vhodné literární předlohy i hraní rolí s domyšlením situací. Volíme texty s etickým obsahem, diskutujeme s dětmi o ději, učíme je naslouchat názorům ostatních.

Oblast **Dítě a společnost** směřuje k uvedení dítěte do společenství ostatních lidí, do světa umění, kultury a k osvojení společenských pravidel, návyků a dovedností. Pomocí literárních textů přibližujeme dětem tradice, společenské konvence a pravidla chování. Zaměřujeme se na hodnocení čtených a vyprávěných příběhů, divadelních představení. Využíváme i návštěvy mimoškolních akcí a institucí – divadelních představení, muzeí, knihoven ad.

Poslední vzdělávací oblastí v RVP PV je oblast **Dítě a jeho svět**, která je zaměřena na seznámení dítěte s okolním světem, s ekosystémy, environmentální problematikou a na utváření aktivního a odpovědného vztahu dítěte k okolnímu prostředí. K zprostředkování

informací i k utváření citlivosti k živé a neživé přírodě lze vybírat pohádky a příběhy se zvířecím hrdinou i přírodní tematikou. Vhodné jsou také encyklopedie, obrazové knihy, atlasy. Děti si na základě vycházek do okolí a vlastního pozorování mohou zkusit vyrobit vlastní obrazové knihy, herbáře nebo lapbooky.

3.3 Literatura pro děti a mládež

Pod pojem literatura pro děti a mládež (LPDM) zahrnujeme oblast literární tvorby určenou dětem a mládeži. Z hlediska vzniku zde rozlišujeme intencionální tvorbu záměrně věnovanou nedospělým posluchačům. Tato díla se volbou témat, jazyka, zpracováním přizpůsobují dětskému vnímání a čtenářským předpokladům dětského recipienta. Vedle této oblasti rozlišujeme neintencionální odnož, která zahrnuje literární díla původně určená dospělým posluchačům, ale přejímaná dětským čtenářem.

K základním funkcím LPDM patří podobně jako u literatury pro dospělé funkce estetická, poznávací a formativní²⁴. Tyto funkce vyplývají z povahy literárního díla, tedy ze zobrazení mimoliterární skutečnosti tvůrčím způsobem prostřednictvím uměleckého obrazu. Autor vybírá zobrazované jevy a události, vyjadřuje je vybranými tvůrčími prostředky a používá osobitý styl vyjádření. K zobrazované skutečnosti zaujímá autorské hodnocení a postoje, kterými může formovat postoje nebo ovlivňovat jednání recipienta díla. Estetické hodnocení ztvárněné reality, fantazie a představivost autora projektovaná do uměleckého obrazu zároveň působí na emocionální složku čtenářovy psychiky. V odborné literatuře se uvádí i další funkce LPDM jako například funkce relaxační, fantazijní²⁵, etická, fyziologická²⁶ ad.

Působení díla na čtenáře je do značné míry určováno stupněm jeho kognitivního a psychického vývoje. Vzhledem k rychle se rozvíjející osobnosti dítěte je na formativní (výchovnou) složku díla kladen větší důraz než u literatury pro dospělého recipienta. Ještě v 19. století byla formativní funkce dětské literatury přeceňována na úkor kvality literárního textu a většinu literární produkce pro děti a mládež tvořila díla výchovná a moralistní.

²⁴ viz PETRŮ, E. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000, str. 13 a TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: PdF JČU, 1992, str. 47. Toman místo funkce formativní mluví o funkci výchovné.

²⁵ viz ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006, str. 12.

²⁶ TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: PdF JČU, 1992, str. 48

Rovněž obsahová složka díla, výrazové a jazykové prostředky bývají voleny s ohledem na stupeň vývoje dětského posluchače.

3.4 Vývojová období - periody čtenáře

S jednotlivými etapami ontogeneze dětské psychiky souvisí periodizace dětského čtenářství. Základní dělení vychází ze zvládnutí techniky čtení na etapu předčtenářskou a etapu čtenářskou. Další dělení je dáno věkem dítěte, respektive odpovídá vývojovým stádiím dětské psychiky. Samotná úroveň čtenářství u dětí stejného věku se ve skutečnosti může podstatně různit a odpovídá individuálním schopnostem, možnostem, vlivu prostředí a dalším faktorům působícím na rozvoj osobnosti dítěte.

J. Toman uvádí následující periodizaci dětského čtenářství²⁷:

Předčtenářská etapa:	předškolní věk -	mladší (do 3 let)
		starší (3 – 6 let)
Čtenářská etapa:	mladší školní věk - (prepubescence)	1. fáze (6 – 8 let)
		2. fáze (9 – 10 let)
	starší školní věk - (pubescence)	1. fáze (11 – 12 let)
		2. fáze (13 – 15 let)

O dovednost samostatně číst se opírá také **M. Havlínová**, která rozlišuje tři období vývoje dětské četby²⁸:

1. dítěti se předčítá, protože ještě neumí číst;
2. dítě už umí číst a může si číst samo;
3. dítě je už čtenářem a samo hledá svou další cestu.

Periodizace podle **L. Vašové**²⁹ vychází podobně jako Tomanova z věku dítěte, ale zahrnuje navíc nejranější dětství a období adolescence:

1. období prenatálního vývoje;
2. období nemluvněte 0 – 1 rok;
3. období batolete 1 – 3 roky;
4. období předškolní 3 – 6 roků;

²⁷ TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: PdF JČU, 1992.

²⁸ HAVLÍNOVÁ, M. *Knižka pro rodiče o knížkách pro děti*. 2., rozš. vyd. Praha: Albatros, 1987.

²⁹ podle HOMOLOVÁ, K. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2009.

5. mladší školní věk (prepuberta) 6 – 11 roků;
6. střední školní věk (puberta) 11 – 14 roků;
7. dozrávání (adolescence) 16 – 20 roků.

3.5 Základní charakteristika čtenáře předškolního věku

Zaměříme-li se nyní na dítě navštěvující mateřskou školu, budeme brát v úvahu období předškolní, respektive období, kdy se dítěti předčítá, protože ještě neumí číst. Nachází se ve věku, kdy na něho teprve čeká etapa osvojení si techniky čtení. Připravuje se však také na osvojení dalších nezbytných dovedností, které z něho učiní budoucího čtenáře. Zde patří schopnost porozumět čtenému textu, dovednost klást si otázky, prožívat a hodnotit literární dílo.

Pro děti předškolního věku je typická tělesná a duševní aktivita, zvědavost, činorodost, hravost. Myšlení dítěte je egocentrické, vázané na konkrétní skutečnost a subjektivní dojmy a prožitky. Dětské vnímání je v tomto věku synkretické, nerozlišené, globální, ovlivněné živou emocionalitou dítěte. Vychází z bezprostředních podnětů, které upoutají dětskou pozornost. Dítě spojuje často nepodstatné znaky a prvky v jeden celek, logické vazby a chybějící zkušenost nahrazuje bohatá představivost a fantazie dítěte. Charakteristickým rysem dětské představivosti je antropomorfismus a animismus, tedy připisování lidských a zvířecích vlastností neživým předmětům.

Dalším charakteristickým znakem předčtenářského období je imitace, která spočívá v tendenci dítěte napodobovat činnosti, osoby a události okolního světa. Často se tak děje prostřednictvím napodobivých her, dramatizace nebo identifikací s fiktivní postavou nebo dějem literární fikce.

Pozornost dítěte je nestálá, přelétavá. Pamětní učení je mechanické, nepodložené hlubším rozumovým zpracováním. Dítě reprodukuje rytmicky nápadné celky, zajímavá slovní spojení, rýmy. Do paměti se vrývají citově hluboké dojmy spojené často s náhodnými podněty.

Umělecký obraz silně rezonuje s imaginativně-emotivní složkou psychiky, která v poznávání světa u dítěte zahrnuje přirozeně větší prostor než racionální uchopování skutečnosti. *„Komplexnost podnětů, kterých se dostává dítěti např. v lidové slovesnosti, odpovídá velmi dobře i komplexnosti, malé diferencovanosti vnímání nejmenších dětí, ale také jejich sklonu k pohybovým aktivitám a elementárním činnostem, k hravosti, která je přítomná ve veškerém chování předškoláka. Mají vyhraněně emocionální povahu a tím se přirozeně stávají adekvátními poznávacím procesům malého dítěte, a tím perspektivně*

*nosnými a utvářecími pro jeho další rozvoj.*³⁰ Prostřednictvím pohádek a příběhů si dítě osvojuje řadu obecněji platných zásad, a to pro něj přirozenější cestou než je racionální zdůvodnění. Buduje si mravní vědomí, zlepšuje si orientaci v sociálních vztazích, ve světě i v sobě samém. Podobně jako ve hře, může i skrze děj prožívat řadu emocí a konfliktů v bezpečném prostředí známého světa.

Důležitou roli pro zpřesňování myšlenkových operací a rozvoj kognitivních funkcí má postupné zdokonalování řeči a rozvíjení jazykových dovedností. Ke zdokonalování řeči již u nejmenších dětí slouží říkadla, jež často spojují rytmus s pohybovým doprovodem. V tvorbě pro děti se uplatňují také slovní hříčky, jazykolamy, asociace, hádanky. Vyprávěním jednoduchých příběhů se zpřesňuje logická paměť, rozšiřuje se slovní zásoba, rozvíjí se schopnost porozumění mluvenému slovu i kvalita verbálního vyjadřování.

3.6 Žánrová skladba předčtenářského období

Specifické rysy vnímání a poznávání dítěte předškolního věku ovlivňují i žánrovou skladbu určenou pro uvedené období. Typickými žánry předčtenářské etapy jsou dětská říkadla lidová i autorská, pohádka a jednoduchý příběh s dětským hrdinou.

Lidová poezie

S dětským světem a vývojovými specifiky nejmenších dětí je v první řadě spjata lidová poezie. Je to dáno jejím komplexním působením - spojením slova, zvuku, pohybu, její praktickou funkcí i spojením estetických podnětů s emočními.

Jednotlivé útvary lidové poezie sloužily již od středověku k estetické výchově venkovských dětí, podněcovaly k navazování kontaktů s okolním světem a společenstvím, stimulovaly rozvoj řeči.

Charakteristickým rysem lidové poezie je pravidelný rytmus, výrazný rým a způsob organizace rytmické a jazykové roviny veršů odpovídající hravému a tvořivému způsobu, jakým dítě zachází s jazykem. Rytmus zde zároveň „působí jako jednoduchý mimojazykový vyjadřovací prostředek, který však plní velmi důležitý úkol v rozvoji prostředku mnohem složitějšího – v rozvoji dětské řeči.“³¹ Jejich přednes bývá často spojen s rytmickým pohybem, opakováním, skandováním.

³⁰ HOMOLOVÁ, K. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2009, str. 16.

³¹ HAVLÍNOVÁ, M. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. 2., rozš. vyd. Praha: Albatros, 1987, str. 60.

Lidovou poezii můžeme podle funkčního hlediska rozdělit na jednotlivé útvary. Celé spektrum praktických funkcí nacházíme u **lidových říkadel**. Ta mohou doprovázet dětské hry (Zlatá brána otevřená), nejrůznější manuální činnosti (Otloukej se, písťaličko), podněcují pohybovou koordinaci při hře dospělého s dítětem (Kovej, kovej, kovaříčku) ad. Některá říkadla se stala součástí tradic a spojují děti se širším společenstvím – patří sem různé koledy a texty pojící se s nejrůznějšími svátky. Původně jednoznačně vyhraněnou funkci mají **rozpočítadla** (organizace dětské hry), **ukolébavky** (utišení dítěte, spojení s houpavým pohybem a silným citovým laděním), **jazykolamy** (rozvoj řeči) nebo **škádlivky** (vystižení slabší stránky skupiny lidí nebo určité skutečnosti). **Hádkanky** propojují rozvoj řečových i kognitivních funkcí s dětskou hravostí a zvědavostí. **Popěvky** a **texty lidových písní** doprovázely nejrůznější hry a dětské tance.

Autorská poezie pro děti

Počátky umělé básnické tvorby pro děti reprezentují zejména díla didaktická a moralistní. Od 19. století poezie pro děti navázala na lidový folklor, na tematickou a motivickou rovinu elementárních skutečností dětského světa, ale doplnila ji o moderní autorské postupy a znalosti zvláštností dětské psychiky a dětského prožívání světa.

Další vývoj představuje poezie vycházející z obrazotvornosti a asociativnosti dětského jazyka a myšlení, svérázné metaforiky, fantazie a představivosti. Autoři využívají volnou hru představ, slovní hříčky, nonsens a vtip.

Tematiku venkovského dětství moderní autoři postupně nahrazují obrazy velkoměsta, zobrazují svět moderního dětství, využívají inovativní postupy, experimentátorství, situační a jazykovou komiku, náročnější metaforu, intelektuální vtip.

Pohádka

Z prozaických žánrů je vnímání dětí předškolního věku nejbližší pohádka. Původně byly pohádky (báchorky) věnovány dospělým posluchačům, ale díky svému fantazijnímu obsahu, hojnému užívání antropomorfizace a personifikace nebo konečnému vítězství dobra nad zlem odpovídá pohádkové vyprávění zájmům a potřebám nejmenších dětí. I zásluhou literárních adaptací folklorních předloh postupně přešla pohádka k intencionálním žánrům pro děti.

Základní dělení pohádek představuje členění na pohádky lidové (včetně jejich adaptací) a pohádky autorské.

Pro děti předškolního věku volíme nejčastěji adaptace lidových pohádek kouzelných a zvířecích³² a pohádky autorské.

Kouzelná lidová pohádka zpravidla obsahuje základní charakteristiky pohádek obecně. Její základ tvoří fantastický příběh, prolíná se zde svět reálný s fantastickým. Typická je časová a místní neurčenost, ustálené formule (bylo, nebylo..., za devatero horami..., a žili šťastně až do smrti), trojí opakování a stupňování dějových motivů nebo užívání symbolických čísel tři, sedm, devět. Postavy jsou jednoznačně určeny a protikladně vymezeny na dobré a zlé. V souboji dobra a zla vyhrává kladný hrdina a získává zaslouženou odměnu. Jako pomocníci postav vystupují antropomorfovaná zvířata či personifikované předměty. Vyskytují se zde také kouzelné bytosti a nadpřirozené síly, které odkazují na mytologické představy lidového společenství.

Postavami **zvířecích pohádek** jsou zosobněná nebo zlidštěná zvířata, která vystupují jako nositelé určitých vlastností nebo vystupují v lidských životních situacích, případně jsou hrdiny příběhu zároveň s lidmi. Obdobou zvířecí pohádky je **pohádka didaktická** s mravoučným záměrem. Jejimi postavami jsou vedle zvířat i děti, které jsou trestány za neposlušnost nebo přestupek a v závěru dochází k jejich polepšení. Výchovně mají na nejmenší děti působit také **pohádky kumulativní**, v nichž se postupně opakuje dějové pásmo a následně rozvíjí o další fragment. Nejmenší děti si při jejich poslechu a vyprávění rozvíjí paměť i řečové dovednosti. Také v těchto pohádkách se objevují zlidštěné nebo zosobněné zvířecí postavy.

Autorské pohádky vycházejí z klasických lidových pohádek, jejich žánrové specifičnosti, ale odráží tvůrčí záměr a hledisko autora. To se může projevit např. v jazykové aktualizaci, zasazováním dějového pásma do současnosti, užíváním nonsensových postupů. Kouzelné pohádkové bytosti bývají zbavovány nadpřirozených sil a jejich zasazováním do reálných kulis vznikají pohádkové parafráze a parodie. Pohádkové vyprávění se může prolínat s příběhem ze života dětí, vznikají moderní autorské zvířecí pohádky. Postupně dochází k ovlivňování autorské tvorby tvorbou filmovou a televizní.

Příběhová próza ze života dětí

Příběhy s dětským hrdinou zobrazují reálné situace ze života dětí, mezilidské vztahy, pravděpodobné zápletky a události. Dětský hrdina umožňuje dětskému čtenáři se s ním identifikovat, rozšiřovat si okruh dosavadních zkušeností, prověřovat a upevňovat

³² viz TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: PdF JČU, 1992.

životní postoje a hodnoty. „*Tak jako se malé dítě vždy ztotožňuje s nejmenším a nejslabším zvířátkem, protože se cítí stejně malé a bezbranné, hrdinou starších předškolních dětí...je pak stejně starý chlapec nebo děvče. Stává se vzorem, podle kterého by čtenář – posluchač – chtěl vypadat, chovat se, mít úspěch mezi kamarády a hlavně dávat spád událostem, které by se nestaly, kdyby jeho nebylo.*“³³Může se jednat o rozmanité prozaické útvary – povídku, novelu, román, ad. Autoři mohou využívat prvků různých žánrů – např. dobrodružný román, pohádkové vyprávění, cestopis, sci-fi.

V knihovničce předškoláka by neměly chybět také publikace z okruhu umělecko-naučné slovesnosti pro děti. Prostřednictvím dětských encyklopedií a obrázkových knih se děti seznamují s okolním světem, učí se hledat informace v knihách, aktivizují poznávací funkce.

Nejmenším dětem jsou určena leporela, knížky-hračky, omalovánky nebo loutkové hry.

³³ HOMOLOVÁ, K. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2009, str. 39.

4 Charakteristika vybraných textů

Projekty navržené v praktické části pracují s pohádkovými příběhy z knih *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochoomůrky* Václava Čtvrťka a *Včelí medvídci od jara do zimy* Jiřího Kahouna.

4.1 Václav Čtvrtek: Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochoomůrky

Václav Čtvrtek (1911 – 1976)

Václav Čtvrtek, vl. jm. Václav Cafourek, se narodil v Praze, kde prožil většinu života. Na jeho pozdější tvorbu měl významný vliv pobyt u jičínského dědečka během 1. světové války. Po absolvování gymnázia krátce studoval právnickou fakultu, brzy však nastoupil jako úředník finančního ředitelství v Chebu a Praze, později na ministerstvu financí. V roce 1949 nastoupil do Československého rozhlasu jako dramaturg pohádkových pořadů a později jako vedoucí vysílání pro školy a vysílání vědy a techniky pro mládež. Od roku 1960 byl spisovatelem z povolání. Debutoval humoristickým románem pro dospělé, ale stěžejní část tvorby představují díla určená dětem a mládeži. Od poloviny 40. let publikoval v časopisech pro děti a mládež (např. *Vlaštovička*, *Sedmihlásek*, *Pionýr*, *Sluníčko*, *Mateřídouška*, *Ohníček*, *Zlatý máj* ad.)

Čtvrťkova tvorba pro nedospělé čtenáře zahrnuje jak příběhovou prózu ze života současných, zejména velkoměstských, dětí (*My tři a pes z Pětipes* - 1958, *Kosí strom* – 1963, *Dobrodruzi z Devátého náměstí* - 1968, *Čtyři Breberkos* – 1978 aj.) a prózu pro mládež, tak moderní autorské pohádky, ve kterých mohl uplatnit bohatou fantazii a představivost, harmonický postoj i životní optimismus. Jeho pohádkovou tvorbu lze rozdělit do dvou základních linií³⁴. „Jičínský cyklus“ o loupežníku Rumcajsovi a dalších postavách je ovlivněný zážitky z dětství, folklorní tradicí, tradicí lidového vypravěčství i schématem klasických pohádek (hrdina – škůdce – pomocník, opozice protikladů dobrý – zlý, chudý – bohatý, příroda – město aj.) Vedle pohádkových příběhů o Rumcajsovi - *Rumcajs* (1970), *Rumcajsova loupežnická knížka* (1971), *Vánoce u Rumcajsů* (1974) aj. – zde patří např. *Cesty formana Šejtročka* nebo pohádkový román *Jak ševci zvedli vojnu pro červenou sukni* (1978). Druhou linií představují lyričtější pohádkové příběhy zasazené do přírodního prostředí, vyznačující se bohatou obrazotvorností a fantazií. Hrdiny jsou

³⁴ viz ŠUBRTOVÁ, M.a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II*.Praha: Libri, 2012

originální pohádkové postavičky – *Maková panenka* (1970), *O vile Amálce a žabce Márince* (1973), *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochemůrky* (1974) aj.

Řada Čtvrtkových pohádek byla převedena do podoby úspěšných televizních večerníčků.

Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochemůrky

Postavičky svérázných lesních skřítků Křemílka a Vochemůrky se objevily již v knize *Pohádky ze čtyř studánek* (1969) vedle pohádkových příběhů o obru Hrompacovi a skřítku Tancibůrkovi, o Makové panence a o Cipískovi. První souborné vydání vyšlo v nakladatelství Albatros roku 1974. Osmé vydání, se kterým pracujeme, obsahuje 33 pohádek. Ilustrace nakreslil výtvarník Zdeněk Smetana, který také zrežiroval televizní večerníček *Pohádky z mechu a kapradí*.

Příběhy o Křemílkovi a Vochemůrkovi jsou zasazeny do přírodního prostředí, které představuje místo kde panuje harmonie, přirozená rovnováha sil a řád věcí. Křemílek a Vochemůrka – originální přírodní bytosti, malí popletové i dobrosrdeční pomocníci- zde zažívají pestré příhody spolu s ostatními postavami. Vedle skřítků z pařezové chaloupky jsou les, paseka, studánky a potoky domovem malých i větších živočichů a nadpřirozených pohádkových bytostí – víl, vodníků, obra, draka nebo ohnivého mužíčka – i zlidštěných živelů a přírodních objektů. Nadpřirozené bytosti a síly nepředstavují zdroj strachu a ohrožení, ale přirozenou součást přírody, často jsou ochránci rostlin, živočichů, přírodních objektů a živelů. Pozitivní postavy jsou nositeli lidového citu, moudrosti a spravedlnosti, která nedovolí nikomu beztrestně ubližovat. Stejně jako v lidské společnosti se také v přírodním světě Křemílka a Vochemůrky setkáváme jak s postavami kladnými, tak s nositeli negativních vlastností, kteří jsou panovační, škodí, narušují řád. Představitelé kladných a záporných hrdinů snadno rozpoznáme již podle pojmenování - libozvučně a esteticky kladně působící jména označují kladné hrdiny (Křemílek, Vochemůrka, cvrček Makolíček, vodník Krapítko, Růženka), jména záporných hrdinů oproti tomu evokují nabručenost a nepříjemnost (mužik Kazbunda, jezevec Burdych, tchoř Šuperka, vodník Kebule).

Originalita vlastních jmen představuje jen část mistrovského vypravěčství a práce s jazykem Václava Čtvrtka. Lyričnost a ozvláštněná slovní spojení, jazyková hravost, humor, fantazie i dětská představivost jsou prameny silného působení textu pohádkových příběhů.

Z příběhů Křemílka a Vochemůrky vyvěrá i nadčasový apel na život v souladu s přírodním děním, snahu pomáhat potřebným a chránit zranitelnou přírodu.

4.2 Jiří Kahoun: Včelí medvídci od jara do zimy

Jiří Kahoun (1942 – 2017)

Spisovatel, výtvarník a scénárista Jiří Kahoun se narodil v Praze. Od roku 1966 žil v Berouně. Vystudoval obor rytec kovů. V profesním životě vystřídal řadu různorodých zaměstnání. Pracoval například jako traktorista, aranžér, kameník, výtvarník nebo technický redaktor. Od osmnácti let se věnuje psaní. Přes dvacet let spolupracoval s časopisem Sluníčko. Vedle pohádkových příběhů pro děti (*Pískací kornoutek* - 1984, *Zvířátka z Malinové paseky* - 1985, *Příhody včelích medvídků*- 1992, *Autičko Tydýt* - 1998, *Ustrašená strašidla* - 1999, *Bráška je taky ježek*- 2000, *O mašinkách. Pohádky na kolejkách*. - 2007, *U všech čertů* - 2010, *Chumelení* - 2011 aj.) se věnoval i humoristické próze s dětským hrdinou – *Školník Kulda je jednička* (1990), *Můj děda hastrman* (1993), *Moucha roku* (2000) ad. V roce 2013 obdržel Zlatou stuhu za celoživotní dílo.

Podle jeho námětů a scénářů byly natočeny televizní večerníčkové seriály *Příhody včelích medvídků* (1984), které režírovala Libuše Koutná a *Toronto Tom, kocour z Ameriky* (1999) zrežirovaný Marií Satrapovou.

Včelí medvídci od jara do zimy (2005)

Soubor autorských pohádkových příběhů s antropomorfizovaným zvířecím hrdinou - malými čmeláčími bratry Čmeldou a Brumdou - je pokračováním úspěšné knihy *Příhody včelích medvídků*. Obsahuje 27 krátkých humorných pohádek, ve kterých se vedle malých čmeláčků setkáváme s rozmanitými figurkami zejména z říše hmyzu (vosa hrncířka, sluněčko, luční koník, roháček, brouk hohnivál aj.) Nechybí ani známé čmeláčí strašidlo – přerostlý nemotorný Pučmeloud a další dareba - hlavatý Čmelobub. Soubor doplňuje pět písní s notovým doprovodem od Zdeňka Svěráka a Petra Skoumala. Autorem půvabných barevných ilustrací je Ivo Houf.

Čmelda s Brumdou jsou jako ostatní neposedné děti, díky tomu se s nimi malí čtenáři snadno identifikují. Jsou hraví a zvědaví, občas také leniví a vychloubaví, ale vždy ochotní pomoci druhým v nouzi. Jednotlivé příběhy jsou založeny na jednoduchých zápletkách a komických situacích. Děj se odvíjí zejména prostřednictvím dialogů, v nichž autor používá charakteristický jazykový humor pramenící z doslovnosti („*panenko*

skákává!« »*Kdo tu skáče, mami?*«³⁵), aktualizace známých rčení a popěveků nebo hry s jazykem („*Svíí,svíí sluníčko, sluní, sluní, svííčko.*“)³⁶Po napínavém i hravém objevování světa se malí čmeláčci mohou vždy vrátit do bezpečí domova, kde na ně čeká laskavá a shovívavá čmeláčí maminka.

Na pozadí příběhů se dětské čtenáři seznamují s proměnami přírody a počasí od jara do zimy i se životem různých zástupců hmyzu. Přírodní rozmanitost je nahlížena prostřednictvím dětské obrazotvornosti, zvědavých dětských otázek i hravé představivosti.

³⁵KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2011, str. 12

³⁶KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2011, str. 19

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 Příklady literárních projektů v mateřské škole

Praktická část předkládá návrhy dvou literárních projektů, které představují jednu z možností práce s literárním textem v mateřské škole. Oba projekty shodně pracují s pohádkovým příběhem, který má význam jako motivační činitel i přirozený způsob učení a poznávání světa u předškolních dětí.

Oba projekty jsou uměle navrženy pro děti předškolního věku. Předpokladem pro jejich úspěšnou realizaci je zohlednění podmínek konkrétní školy a třídy, znalosti dětí a průběhu projektu. Konečnou podobu projektu ovlivňuje jedinečná situace ve třídě, nápady a návrhy dětí, reflexe průběhu činností, časové možnosti aj. Aktivity mohou být rozvrženy do více dnů, některé činnosti lze vypustit a zařadit jiné podle aktuální potřeby a zájmu dětí.

Náměty činností ovlivnila četba knih uvedených v seznamu literatury, pedagogické praxe v mateřských školách absolvované během studia, známé hry a jejich modifikace nebo se jedná o vlastní nápady.

5.1 Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou

Název projektu: Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou

Charakteristika projektu: Projekt využívá motivace pohádkovým příběhem k činnostem rozvíjícím předčtenářskou gramotnost, seznamuje děti s koloběhem ročních období a podporuje rozvoj kooperativních dovedností a dílčích dovedností spojených s projektovým vyučováním (skupinová práce, komunikativní dovednosti ad.) Projekt je vhodné naplánovat na začátek jara v souladu s dějem příběhu. Zároveň lze využít akce *Březen – měsíc knihy* jako motivaci k práci s knihou.

Typ projektu:

- podle navrhovatele - uměle připravený
- podle délky – krátkodobý
- podle prostředí - školní

Délka projektu: 1 den

Období: březen

Místo realizace: mateřská škola, okolí mateřské školy

Věková skupina: 3-6 let

Cíle projektu:

- psychomotorické
 - rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky
 - rozvoj a užívání všech smyslů
- kognitivní
 - osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální
 - rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních i produktivních
 - vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení
 - vytváření základů pro práci s informacemi
 - rozvoj paměti a pozornosti, tvořivosti, představivosti a fantazie
- afektivní
 - rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání
 - získání schopnosti záměrně řídit svoje chování a ovlivňovat vlastní situaci
 - rozvoj interaktivních, komunikativních a kooperativních dovedností
 - rozvoj základních kulturně společenských postojů,
 - rozvoj schopnosti přizpůsobovat se podmínkám vnějšího prostředí i jeho změnám

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

- psychomotorické
 - sladí pohyb s rytmem a hudbou
 - manipuluje s nůžkami a kresebným náčiním (obkresluje, vystřihuje, lepí)
 - orientuje se pomocí smyslů
- kognitivní
 - udrží pozornost při četbě příběhu, sleduje děj
 - vyjadřuje myšlenky, nápady, odpovídá na otázky související s četbou
 - rozlišuje počáteční písmena slov
 - vyhledává v knize, projevuje zájem o knihy
 - chápe elementární časové pojmy vztahující se k ročním obdobím
 - vyjadřuje představivost a fantazii v tvořivých činnostech

- afektivní
 - rozhoduje o svých činnostech
 - řeší úkoly, předkládá nápady
 - spolupracuje s ostatními, respektuje jiný názor
 - hodnotí svoje zážitky
 - uvědomuje si proměny počasí a ročních období
 - uvědomuje si řád přírody

Organizační formy: hromadná, skupinová, individualizovaná

Vzdělávací metody: slovní, praktické, názorně demonstrační, aktivizující

Činnosti: výroba záložky, puzzle, čtenářský koutek, spojování pohádkových postav, četba pohádkové příběhu, diskuze, kooperativní hra Roční období - oblékání, nácvik písně Jaro, léto, podzim, zima, výroba hodin, domeček pro skřítky, cesta vánicí, pracovní list, modelování písmen, ilustrace – námět čtený příběh

Produkt projektu: hodiny ročních období, výstavka dětských prací

Hodnocení: průběžné i celkové hodnocení dětí pomocí ‚smajlíků‘, slovní hodnocení. Průběžné i celkové hodnocení učitelkou vzhledem k naplánovaným cílům, oceňování práce na zadaných úkolech s důrazem na pozitivní hodnocení kooperativních dovedností, dodržování pravidel, dokončení úkolů, celkové zhodnocení projektu a práce dětí.

Popis činností:

Ranní hry

Děti mají na výběr z několika aktivit, vybírají si podle zájmu, nebo volí spontánní hru.

Výroba záložky do knihy

Pomůcky: tvrdé papíry, šablona záložky, tužky, pastelky, voskovky, fixy, nůžky, lepidlo, časopisy, tvary z raznice, laminovačka, děrovačka, stužka

Motivace: Řekneme dětem, že si budeme povídat o knihách, číst si pohádku. Ptáme se, jakou mají oblíbenou knihu, jakou knihu čtou doma s rodiči apod. Nabídneme, že si mohou vyrobit záložku, aby věděly, kde ve čtení knihy skončily.

Organizace: u stolečku

Postup: Děti si podle šablony obkreslí obrys záložky a vystříhnou si ji. Nakreslí si na ni svou oblíbenou pohádkovou postavu a dle vlastní fantazie ozdobí tvary z raznice,

vystřiženými obrázky apod. Učitelka může výsledný výrobek zalaminovat nebo jen děrovačkou udělat díru a provléct tenkou stuhu.

Poznámky: dopomoc mladším dětem při obkreslování a stříhání

Skládání puzzle

Pomůcky: rozstříhané obrázky z knihy o Křemílkovi a Vochoomůrkovi – 2 verze (Příloha č. 1), obrazová předloha

Motivace: Ptáme se dětí, zda si všimly knih, které jsme jim do třídy dnes přinesli ukázat, jestli některé z pohádek znají a ukazujeme jim rozstříhané obrázky. Poznají děti, které postavičky jsou na obrázku? Dokážou obrázek správně poskládat?

Organizace: u stolečku

Postup: Děti skládají rozstříhaný obrázek. Volí podle obtížnosti čtyři nebo šest dílků. Výsledek si mohou zkontrolovat podle předlohy.

Poznámky: Mladší děti mohou skládat podle předlohy nebo na obrazovou předlohu.

Čtenářský koutek

Pomůcky: knihy Václava Čtvrťka

Motivace: Upozorníme děti na knihy. Zjišťujeme, které z nich znají, které patří k jejich oblíbeným, zda je znají z televizních večerníčků nebo mají některou z knih doma.

Organizace: u stolečku

Postup: Děti si mohou knihy samostatně prohlížet, v případě zájmu se zapojí učitelka a prohlíží si spolu s dětmi ilustrace, ukazuje, jak v knize listujeme, jak s knihou zacházíme.

Poznámky: Předem děti upozorníme, jak zacházíme s knihou.

Spojování pohádkových postav

Pomůcky: vystřižené postavy z knih Václava Čtvrťka, barevná víčka z PET lahví (alternativa – barevná kolečka z tvrdého papíru, lepidlo, balicí papír)

Motivace: Prozradíme dětem, že některé hrdiny z knih, které máme vystavené ve čtenářském koutku, najdou v herně. Postavy z různých pohádkových příběhů se nám ale pomíchaly a potřebují pomoc najít cestu k sobě.

Organizace: koberec v herně

Postup: V herně na koberci jsou rozložené obrázky postav z různých knih Václava Čtvrťka (Maková panenka a Motýl Emanuel, Křemílek a Vochoomůrka, Rumcajs a Cipísek, žabka Mária a žabák Josef, hajný Robátko a jelen Větrník, Kuba a Stázina). Děti je pomocí

stejně barevných víček spojují podle toho, jak k sobě patří. (Obrázky lze také nalepit na velký balicí papír a pomocí stejně barevných koleček spojovat a lepit.)

Poznámky: Upozorníme děti, že mohou v případě pochyb využít knih na stolečku, případně si zkontrolovat správné řešení. Podporujeme spolupráci více dětí.

Řízená činnost

Komunitní kruh

Pomůcky: knihy Václava Čtvrťka, vystřižené postavičky Křemílka a Vochomůrky nalepené na špejli, peřiny z papíru, šátek, kamínek, papíroví ‚smajlíci‘

Motivace: Učitelka ukáže dětem šátek, který má rozložený před sebou a prozradí dětem, že se pod ním schovávají postavičky z jedné knížky, kterou si ráno mohly prohlížet. Než jim prozradí, kdo to je, zeptá se, jak se jim líbily ranní aktivity a děti je hodnotí nachystanými ‚smajlíky‘.

Organizace: koberec v herně

Postup: Děti sedí v kroužku na koberci, před sebou mají nachystané tři druhy ‚smajlíků‘ (úsměv, neutrální, zamračený). Na pokyn učitelky vyberou ‚smajlíka‘ podle toho, jak hodnotí ranní aktivity a položí ho před sebe. Učitelka poté posílá po kruhu kamínek a dítě, které má kamínek může říct, co si vyzkoušelo a co se mu líbilo nebo nelíbilo a proč. Poté učitelka ukazuje knihy, které byly ve čtenářském koutku a vede s dětmi rozhovor: kdo znal některou z knih, kterou mají oblíbenou, kdo viděl některý příběh ve filmové podobě, kdo má některou doma? Poté dětem stručně představí autora a děti mohou hádat, z které knihy budeme číst pohádku.

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se.

Četba pohádkového příběhu, diskuze o přečteném

Pomůcky: knihy Václava Čtvrťka, vystřižené postavičky Křemílka a Vochomůrky nalepené na špejli, peřiny z papíru, šátek

Motivace: Učitelka se ptá dětí, zda jsou už zvědavé, kdo se schovává pod šátkem. Hladí šátek a zpod šátku vykoukne Křemílek, zdraví se s učitelkou a dětmi. Učitelka zvedá šátek a pod ním spí Vochomůrka. Spolu s dětmi ho budí, aby nezaspal pohádku.

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka se ptá, kdo vybere knížku, do které patří Křemílek a Vochomůrka. Ostatní knihy dá stranou a představí knížku, ze které bude číst. Křemílek s Vochomůrkou

se „posadí a poslouchají“ spolu s dětmi příběh *Jak Křemílek a Vochoomůrka měli hodiny s jednou ručičkou* (Příloha č. 2).

Po dočtení příběhu klade učitelka otázky:

- Který ze skřítků je Křemílek a který Vochoomůrka? Jak je poznáme? Který má jakou peřinu? (při odpovědích využíváme loutky skřítků a papírové peřiny)
- Kam ukazovala ručička na hodinách?
- Mohly hodiny za to, že už bylo jaro?
- Proč dostal Vochoomůrka rýmu?
- Kdo jim hodiny sebral?
- Jak se Křemílkovi a Vochoomůrkovi podařilo dostat hodiny zpátky?
- Co se stalo, když šly hodiny pozpátku? Co by se ještě mohlo stát?

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se. Pokud děti neznají odpověď, čte učitelka danou pasáž znovu. Může si pomoci i loutkami skřítků a danou pasáž zdramatizovat.

Kooperativní hra Roční období – oblékání

Pomůcky: oblečení a doplňky k různým ročním obdobím, balicí papír, fixy

Motivace: Učitelka se ptá dětí, jestli si pamatují, proč Vochoomůrka nastydl (nestihl se přikrýt nebo teple obléct, když přišel mráz). Ví děti, jak se oblékáme v různém ročním období a při různém počasí? Zkusíme si zahrát hru.

Organizace: herna

Postup: Uprostřed herny je hromada oblečení a doplňků ve zhruba stejné velikosti na předškolní děti. V každém rohu je velký balicí papír a fixy. Děti se rozdělí do čtyř skupin, každé určíme jedno roční období. Po odstartování hry si každá skupina vybere jedno dítě, které si lehne na balicí papír a ostatní ho obkreslí. Potom si z hromady vyberou oblečení a doplňky, které nosíme v daném ročním období a „oblečou“ obkreslenou postavu. Když jsou všechny skupinky hotové, představí ostatním skupinám, co vybraly za oblečení a zdůvodní výběr. V případě zájmu může hra pokračovat střídáním skupin.

Poznámky: Učitelka je v roli pozorovatele, v případě potřeby pomáhá s rozdělením rolí, ptá se, jak se děti domlouvají ve skupinách. Při prezentování výsledku dbáme, aby si děti vybrali zástupce a nepřekřikovaly se. Učitelka může po skončení aktivit obrysy postavy vystříhnout a nalepit na tvrdý karton, oblečené postavy může vystavit ve třídě.

Nácvik písně *Jaro, léto, podzim, zima* (Příloha č. 3)

Pomůcky: klavír

Motivace: Zazpíváme Vochomůrkovi píseň o střídání ročních období, aby se příště nezlobil na hodiny.

Organizace: herna, u klavíru

Postup: Nejprve si poslechneme celou píseň a pak ji postupně nacvičujeme. Zpěv zkusíme doplnit pohybovým doprovodem. Refrén – děti se chytanou za ruce a pomalu se točí dokola (představují koloběh ročních období). Sloky mohou improvizovat nebo společně vymýšlíme pohybový doprovod – domlouváme se, hlasujeme. Na závěr děti samy tančí, učitelka je doprovází.

Poznámky: Nácvik písně můžeme rozložit do více dnů, zařazujeme na volné chvílky.

Výroba hodin s jednou ručičkou

Pomůcky: kreslicí karton, nýtek, lepidlo, fixy, pastelky, voskovky, barevné papíry, časopisy, omalovánky a obrázky, barvy, štětce, nůžky, raznice

Motivace: Vyrobíme si hodiny, jako měli Křemílek a Vochomůrka a pověsíme si je ve třídě.

Organizace: spojené stolečky

Postup: Děti mají na pracovní ploše nachystaný vystřižený kruh (větší průměr) rozdělený na čtyři části, papírky s předepsanými názvy ročních období a obrázkem a další připravený materiál a pomůcky. Úkolem bude vyrobit společně hodiny s ročními obdobími tak, že do jednotlivých dílků přepíše podle vzoru název ročního období a dokresluje nebo dolepují typické znaky pro dané období. Pozadí jednotlivých dílků si mohou namalovat barvami (pastely) nebo vlepit barevný papír s typickou barvou. Na závěr učitelka doprostřed přidělá nýtkem ručičku. Hodiny poté vyvěsí ve třídě.

Poznámky: Aktivita může být náročnější na koordinaci. Učitelka dětem radí, pomáhá rozdělovat úkoly, ptá se průběžně dětí, co tvoří a jak postupují. Dbá na zapojení všech dětí.

Pobyt venku

Výroba domečku pro skřítky

Pomůcky: nasbíraný přírodní materiál

Motivace: Víme, že Křemílek a Vochomůrka bydleli v pařezové chaloupce. Zkusíme si vyrobit domeček pro lesní skřítky. Jak by asi mohl vypadat?

Organizace: les nebo park v okolí školy (školní zahrada)

Postup: Děti mohou pracovat podle vlastní volby ve dvojicích nebo skupinkách, případně staví s učitelkou. Sbírají přírodní materiál v okolí a pokoušejí se postavit domeček nebo zařízení světlice.

Poznámky: K domečku se mohou děti vracet, vylepšovat, pozorovat, zda v něm nebydlí hmyz apod.

Cesta vánicí

Pomůcky: lano, šátek

Motivace: Pamatujete děti, jak šel Křemílek do lesa hledat hodiny. Představte si, že je vánice a není vidět na krok. Křemílek šel stezkou ve sněhu, my místo toho zkusíme jít se zavázanýma očima podle nataženého lana.

Organizace: les nebo park v okolí školy (školní zahrada)

Postup: Učitelka natáhne mezi stromy lano zhruba ve výšce pasu, děti se zavázanýma očima zkusí projít cestu jen pomocí hmatu, drží se napnutého lana.

Poznámky: Děti nenutíme, účastní se jen ty, které mají zájem. Děti chodí po jednom. Dbáme na bezpečnost.

Odpolední hry

Pracovní list – Jaké bude počasí?

Pomůcky: pracovní list (Příloha č. 4), nůžky, lepidlo, pastelky

Motivace: Povídali jsme si dnes o proměnách počasí v průběhu roku. Jaké období nebo počasí máte nejraději?

Organizace: u stolečku

Postup: Učitelka rozdá pracovní listy. Děti vystříhnou obrázky s počasím a dolepí je do obrázku s ročním obdobím. Vymalují obrázek s oblíbeným počasím.

Poznámky: dopomoc mladším dětem se stříháním

Modelování písmen

Pomůcky: plastelína, různé předměty ve třídě

Motivace: Zkusíme říkat počáteční písmena různých slov z pohádky, např. Křemílek, Vochomůrka, hodiny, jaro ad. Děti mohou zkusit vymodelovat z plastelíny počáteční písmeno svého jména a najít ve třídě předměty, které začínají stejným písmenem.

Organizace: u stolečku, třída mateřské školy

Postup: Děti modelují u stolečku. Pokud mají písmeno hotové, hledají předměty ve třídě a přiřazují k vymodelovanému písmenu.

Poznámky: Tato aktivita je určena starším dětem. Pokud si chtějí aktivitu zkusit děti, které neumí napsat své počáteční písmeno, pomůže jim učitelka předlohou. Nejmladší děti mohou modelovat podle fantazie.

Ilustrace k pohádkovému příběhu

Pomůcky: různé kresebné náčiní, tuže, barvy, štětce, čtvrtky

Motivace: Představte si, že jste ilustrátoři a máte namalovat obrázek k pohádkovému příběhu, který jsme četli.

Organizace: u stolečku

Postup: Děti si mohou vybrat malířskou nebo kresebnou techniku, pokouší se ztvárnit některý motiv nebo část děje z příběhu o Křemílkovi a Vochoomůrkovi.

Poznámky: ilustrace použijeme na výstavku

5.2 Projekt *S Čmldou a Brumdou do říše hmyzu*

Název projektu: S Čmldou a Brumdou do říše hmyzu

Charakteristika projektu: Týdenní projekt s environmentální tematikou využívá knihu jako motivaci k dalším činnostem i objevování nových informací. Děti se během práce na projektu seznámí s vybranými zástupci hmyzu, získají poznatky o jejich životě a významu hmyzu pro přírodní rovnováhu. Četbu, získávání informací a činnosti motivované pohádkovými příběhy doplňuje praktické pozorování a objevování života hmyzu v okolí školy a vybudování přírodního koutku pro hmyz na zahradě školy.

Typ projektu:

- podle navrhovatele - uměle připravený
- podle délky – střednědobý
- podle prostředí - školní

Délka projektu: týden (řízená činnost a pobyt venku)

Období: květen

Místo realizace: mateřská škola, okolí mateřské školy

Věková skupina: 5-6(7) let

Cíle projektu:

- psychomotorické
 - rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky
 - osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí
- kognitivní
 - osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení a psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální
 - rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních i produktivních
 - posilování přirozených poznávacích citů
 - vytváření základů pro práci s informacemi
 - rozvoj paměti a pozornosti, tvořivosti, představivosti a fantazie
- afektivní
 - poznání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě
 - rozvoj interaktivních, komunikativních a kooperativních dovedností
 - pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
 - rozvoj úcty k životu
 - vytvoření povědomí o sounáležitosti s přírodou

Očekávané výstupy (dítě dokáže):

- psychomotorické
 - manipuluje s nůžkami a kresebným náčiním (obkresluje, vystřihuje, lepí)
 - ovládá pohotové změny postojů a poloh
 - uvědomuje si rizika bodnutí hmyzem, ví, jak se vyhnout nebezpečí, jak bodnutí ošetřit
- kognitivní
 - udrží pozornost při četbě příběhu, sleduje děj
 - vyjadřuje myšlenky, nápady, odpovídá na otázky související s četbou
 - reprodukuje básničky, písničky

- vyhledává v encyklopediích a atlasu, projevuje zájem o knihy
- vyjmenuje některé zástupce hmyzu, části těla hmyzu, vývojová stádia hmyzu
- vyjadřuje představivost a fantazii v tvořivých činnostech
- afektivní
 - řeší úkoly, spolupracuje s ostatními
 - hodnotí svoje zážitky
 - vysvětlí, proč chráníme hmyz, jaká je jeho role v celku přírody
 - pečuje o okolní životní prostředí, chrání živé tvory

Organizační formy: hromadná, skupinová, individualizovaná

Vzdělávací metody: slovní, praktické, názorně demonstrační, aktivizující

Produkt projektu: plakát – hmyzí louka, přírodní koutek pro hmyz na zahradě školy, výstavka dětských prací

Hodnocení:

- a) **děťmi** - každý den využíváme chvilky před obědem na krátké hodnocení – zopakujeme si dopolední aktivity a děti je hodnotí pomocí kartiček (1-3 čmeláci na kartě, čím více se aktivita líbila, tím více udělíme čmeláčků). Kdo chce, může doplnit slovní hodnocení – co se mu nejvíce líbilo/nelíbilo a proč. V pátek doplníme celkovým zhodnocením projektu – rozhovor (co se děti dozvěděly, která aktivita se jim líbila, co se jim nelíbilo ad.) Zjišťujeme, zda děti znají odpovědi na otázky z úvodu týdne.
- b) **učitelkou** - průběžné i celkové hodnocení učitelkou vzhledem k naplánovaným cílům, přiměřenosti aktivit, slovní hodnocení práce dětí - oceňování práce na zadaných úkolech, udržení pozornosti, spolupráce, ohleduplnosti, aktivity.

Popis činností:

1. DEN

Řízená činnost

Komunitní kruh

Pomůcky: nahrávka se zvuky louky³⁷, kniha *Včelí medvídci od jara do zimy*, papír, fixy, plyšová čmeláček v košíku

³⁷ Použit lze například zvuky letní louky³⁷, kniha *Včelí medvídci od jara do zimy*, papír, fixy, plyšová čmeláček v košíku
<https://www.youtube.com/watch?v=5a9FNmREdz0>

Motivace: Děti si pohodlně lehnou na koberec, zavřou oči, učitelka pouští zvuky letní louky.

Organizace: koberec v herně

Postup: Děti poslouchají nahrávku, poté se přesunou do kruhu, učitelka posílá kamínek a děti mohou vyjádřit své pocity při poslechu, říct, co slyšely na nahrávce. Učitelka zjišťuje, jaké druhy hmyzu děti znají, ptá se, co by se děti chtěly o hmyzu dozvědět. Odpovědi zapisuje na velký papír. Navrhuje, že zájemci se mohou pokusit zjistit odpovědi na vybrané téma, které děti zajímá a během týdne je sdělit ostatním dětem. Seznámíme děti s projektem. Poté se učitelka ptá, zda děti znají nějaké pohádky, kde vystupuje nějaký zástupce hmyzu. Ukazuje dětem košíček a z něho vytahuje plyšové čmeláky Čmelda a Brumdu.

Otázky před četbou:

- Z které pohádky jsou přinesené postavičky?
- Který je Čmelda a který Brumda? Čím se liší?
- Znáte nějaký příběh s Čmeldou a Brumdou?
- Jaký hmyz představují včelí medvídci?
- Co víte o čmelácích?

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se.

Četba pohádkového příběhu, diskuze o přečteném

Pomůcky: kniha *Včelí medvídci od jara do zimy*, encyklopedie a atlasy hmyzu³⁸

Motivace: předchozí rozhovor

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka čte kapitolu *Puntíková* (Příloha č. 5), v průběhu četby děti zkoušejí slabounce bzučet, jako čmeláci, kteří nemají sílu, případně porovnat slabé bzučení se silným. Po pasáži, kdy čmeláci volají sluníčko a za zády se jim ozve: „Kuk“, děti hádají, kdo na čmeláčky vykoukl.

Otázky po četbě:

- Proč na čmeláky vykoukla beruška?
- Jakou barvu má sluníčko sedmítečné? Jaké další barvy může mít sluníčko?

³⁸ Využít lze např.: ZOMMER, Y. *Velká kniha drobné havěti – Brouci, mouchy, žížaly a jiné potvůrky*. Praha: Slovart, 2016; TORDJMAN, N. *Hmyz a jiní bezobratlí*. Praha: Svojtka & Co., 2018; *Hmyz: příroda do kapsy*. Přeložil Zdeněk KYMLA. Praha: Euromedia Group, 2019; HUDCOVÁ, A. *Klíč k poznávání hmyzu*. Liberec: SEV Divizna, 2011; karetní hru *Expedice příroda: 50 druhů hmyzu a pavouků* od Mindoku.

- Je slunéčko užitečné?
- Co znamená, když Brumda říkal, že jsou v pytlíku?
- Význam rčení *tma jako v pytli, kupovat zajíce v pytli*.
- Jaký je rozdíl mezi slunéčkem a čmelákem?

Učitelka si s dětmi prohlíží encyklopedie, kde hledají obrázky a informace o slunéčku a o čmelácích.

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se. Učitelka může pasáž, o které se mluví, přečíst znovu. Upozorňuje na zacházení s knihou a vyhledáváním v encyklopedii a atlase hmyzu.

Pohybová hra - s beruškou, bez berušky

Pomůcky: bubínek

Motivace: Zkusíme se proletět jako Čmelda, Brumda a beruška a zahrajeme si hru.

Organizace: herna

Postup: Jedná se o obměnu hry Molekuly. Děti představují čmeláky a berušky, učitelka bubnuje na bubínek a děti se volně pohybují po herně (napodobují let čmeláků a slunéček). Když učitelka přestane bubnovat a řekne ‚čmeláci‘ – děti musí utvořit dvojice (Čmelda s Brumdou). Pokud řekne ‚s beruškou‘, děti utvoří trojice (Čmelda s Brumdou a beruškou). Děti, které neutvoří správnou skupinu, vypadávají a pomáhají v dalším kole s kontrolou. Vyhrává poslední trojice.

Poznámky: Dbáme na bezpečnost. Hru lze hrát i bez vypadávání.

Aktivita na rozvoj předmatematické gramotnosti – doplňování teček

Pomůcky: šablony berušek s chybějícími puntíky (1-5), číslice z kartonu 1-5, víčka od PET lahví nebo kolečka z kartonu

Motivace: Pamatujete si, kolik měla beruška teček? Zkusíme napočítat do sedmi. Dokážete doplnit berušekám tečky tak, aby jich měly správný počet?

Organizace: herna

Postup: Děti se rozdělí do čtyř nebo pěti skupin. Každá skupina dostane pět šablon, tečky (víčka) a číslice od jedné do pěti. Úkolem dětí bude doplnit správný počet teček na šablonu a ke každé šabloně přiřadit číslici s počtem doplněných teček.

Poznámky: Na šablonu lze chybějící tečky předkreslit kroužkem nebo jako pomůcku použít šablonu se správným počtem teček.

Pobyt venku

Výcházka do okolí - objevujeme hmyz

Pomůcky: kufřík, fotoaparát, lupy, kelímky s lupou, sít'ky, pinzety, záznamové archy (Příloha č. 6), tužky, pastelky, kapesní atlas hmyzu, klíč k poznávání hmyzu

Motivace: Představme si, že jsme badatelé, kteří se chtějí dozvědět co nejvíce o životě hmyzu. Pokusíme se objevit zástupce hmyzí říše, prozkoumat je, pozorovat je, zjistit, kde žijí.

Organizace: okolí školy (louka, les, park)

Postup: Děti hledají hmyz, dívají se pod kameny, hledají larvy a housenky na listech. Pokud objeví nějaký hmyz, který neznají, pokoušejí se zjistit pomocí atlasu jeho název. Do záznamového archu kreslí, příp. zapisují své pozorování. Pokoušejí se pořídit fotografie. Hmyz lze opatrně přenést do kelímků s lupou a pozorovat složení těla hmyzu.

Poznámky: Upozorňujeme děti, že hmyz nezabíjíme, chováme se k přírodě ohleduplně. Ukazujeme, jak přenést hmyz do pozorovacích kelímků a nezranit ho. Po pozorování hmyz opět opatrně vypouštíme do přírody.

Další aktivity: píseň *Sluníčko, sluníčko, Beruško, půjč mi jednu tečku*, vývojová stádia slunéčka – seřaď kartičky, malování slunéčka na kamínky

2. DEN

Řízená činnost

Komunitní kruh

Pomůcky: plyšový čmeláček, atlas hmyzu, encyklopedie

Motivace: Po usazení do kruhu se ptáme, kdo nám tady dneska chybí. Pomocí dalších otázek zjišťujeme, že tu nejsou čmeláček. Určitě se někde schovali ve třídě. Děti je hledají a přinášejí do kruhu. Učitelka zjišťuje, zda děti znají nějaký hmyz podobný čmelákům (vosa, včela, sršeň).

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka schová ve třídě plyšové čmeláky. Děti je hledají a přinášejí do kruhu. Rozhovor o čmelácích a příbuzném hmyzu – shody, rozdíly, kde žijí, užitečnost.

Otázky před četbou:

- Pamatuje si, co jsme si včera četli?

- Jaký hmyz se vyskytoval ve věrejší příběhu?
- Slyšeli jste někdy o Pučmeloudovi?
- Kdo to je?
- Je hodný nebo zlý? Proč?

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se.

Četba pohádkového příběhu, diskuze o přečteném

Pomůcky: kniha *Včelí medvídci od jara do zimy*

Motivace: Přečteme si příběh o včelích medvídcích a jednom příbuzném hmyzu, o kterém jsme si povídali. Uhádnete, o koho se jedná?

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka čte kapitolu *Žihadlová* (Příloha č. 7). V průběhu četby se děti pokoušejí uhádnout zloděje, který po sobě zanechal stopy. Poté, co čmeláci objeví spícího Pučmelouda s ukradenými hrníčky, děti navrhují, co asi čmeláci udělají, nebo co by jim poradily děti.

Otázky po četbě:

- Jak se zachovali čmeláčci?
- Báli se Pučmelouda?
- Jaký je rozdíl mezi včelím a vosím bodnutím?
- Píchla vás někdy včela nebo vosa? Jak se ošetřuje bodnutí hmyzem?

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se. Učitelka může pasáž, o které se mluví, přečíst znovu.

Dramatizace příběhu

Pomůcky: čtvrtky, kartony, kresebné pomůcky, tykadla ad.

Motivace: Zkusíme si příběh zahrát.

Organizace: herna

Postup: Zopakujeme si s dětmi děj (jak příběh začal, koho čmeláci potkali, co se dělo poté, co čmeláci udělali, jak příběh skončil). Následuje rozhovor na téma, jak zdramatizovat příběh. Jak probíhá divadelní dramatizace? Kdo je režisér, co jsou kulisy, scéna? Poté děti utvoří skupiny po šesti. Rozdělí si role a zkusí příběh zdramatizovat. Mohou používat libovolné pomůcky, nakreslit si jednoduché kulisy a rekvizity. Nakonec jednotlivé skupiny

předvedou ostatním své ztvárnění příběhu. Diváci mohou hodnotit, co se jim líbilo, nelíbilo, sdělit své nápady apod.

Poznámky: Učitelka je v roli poradce. Ptá se na rozdělení rolí ve skupině. Je připravena poradit, pomoci. V případě nejistoty dětí diskutuje o možnostech, jak se se situací vypořádat.

Pohybová hra – Do pěti musíme být v doupěti

Pomůcky: obruče (značky), tamburína

Motivace: píseň *Na poličku, v jetelíčku* (Příloha č. 8)

Organizace: herna

Postup: Učitelka zazpívá dětem píseň z večerníčku *Včelí medvídci*. Děti, které píseň znají, zpívají s ní. Poté učitelka vysvětlí pravidla hry. Na zemi leží obruče (počet odpovídá počtu dětí). Děti představují čmeláčky. Každé dítě je ve svém domečku. Učitelka hraje na tamburínu a říká libovolná čísla od jedné do dvanácti. Děti „poletují“ mezi obručemi. Když učitelka řekne „pět“, děti se musí vrátit do domečku (do obruče). V průběhu hry učitelka odebírá po dvou obručích a děti, na které nezbude domeček, vypadávají. Vyhrávají poslední dvě (tři) děti ve hře.

Poznámky: Dbáme na bezpečnost. V případě nerozhodnosti kolo opakujeme.

Pobyť venku

Výcházka do okolí - po stopách hmyzu

Pomůcky: kufřík, fotoaparát, lupy, kelímky s lupou, sítky, pinzety, záznamové archy, tužky, pastelky, kapesní atlas hmyzu

Motivace: Podle čeho našli čmelácci Pučmelouda? Zkusíme také hledat stopy hmyzu.

Organizace: okolí školy (louka, les, park)

Postup: Navazujeme na včerejší pozorovací vycházku. Dnes budeme hledat různé stopy, které po sobě hmyz zanechal? Co můžeme hledat? – burza nápadů (díry a cesty v kůře stromů, vajíčka na listech, cestičky a díry v zemi, okousané listy od housenek, kousky těl uhynulého hmyzu ad.) Nalezené stopy fotografujeme, kreslíme, sbíráme do kufříku. Zkoumáme, komu mohou patřit. Pracujeme s atlasem.

Poznámky: Upozorňujeme děti, že hmyz nezabíjíme, chováme se k přírodě ohleduplně.

Další aktivity: výroba hrníčku z plastelíny (keramiky, moduritu), ošetřujeme bodnutí hmyzem, pracovní list – let včelky na květinu (uvolnění zápěstí)

3. DEN

Řízená činnost

Komunitní kruh

Pomůcky: motýl z drátků a silonek, krabice

Motivace: Zkuste uhodnout, o kom si dnes budeme povídat. Napoví vám tato krabice. Co je uvnitř?

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka posílá po kruhu krabici s otvorem. Uvnitř je vyrobený motýl. Děti pohmatu poznávají, co je uvnitř. Poté se vrací krabice k učitelce a ta ji pomalu otevírá. Hlásí se děti, které hádaly správně. Společně si prohlížejí motýla, pojmenovávají části těla.

Poznámky: Upozorňujeme děti, aby do krabice nenakukovaly, nenapovídaly ostatním dětem. Ubezpečujeme je, že se nemusí bát do krabice sáhnout.

Četba pohádkového příběhu, diskuze o přečteném

Pomůcky: kniha *Včelí medvídci od jara do zimy*

Motivace: Přečteme si, jak se s motýlky setkali Čmelda s Brumdou.

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka čte kapitolu *Motýlková* (Příloha č. 9). V průběhu četby se děti pokoušejí uhádnout, kam motýlci letěli.

Otázky po četbě:

- Pamatujete si, jaké motýlky čmeláci viděli?
- Koho cestou potkali?
- Proč motýlci letěli na úhor zarostlý bodláky?
- Co je *úhor*?
- Proč všichni říkali: „to se nedá vyprávět, to se musí vidět“? Jaká slova by mohli použít? Jak by mohli zážitek vyjádřit?

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se. Učitelka může pasáž, o které se mluví, přečíst znovu.

Poznáváme motýly z příběhu

Pomůcky: obrázek louky s bodláky, obrázky motýlů z čteného příběhu

Motivace: Poznali byste motýlky z příběhu? Některé poznáme podle barvy, které? Jak ale vypadá třeba babočka admirál?

Organizace: herna

Postup: Učitelka dětem ukazuje obrázky motýlů, kteří jsou vyjmenováni v příběhu. Na tabuli připne obrázek louky s bodláky a nad ní je nakreslená zvlněná čára (stužka). Učitelka čte motýly z příběhu a dobrovolníci zkoušejí vybrat odpovídající obrázek a připevní ho na předkreslenou čáru.

Poznámky: Spolu s dětmi si prohlížíme typické znaky jednotlivých motýlů. Můžeme si prohlédnout i jejich housenky, pozorovat rozdíly a rozmanitost.

Prožitková aktivita – vývoj motýla

Pomůcky: barevné šátky, CD s relaxační hudbou nebo zvuky letní louky

Motivace: Povídáme si s dětmi o vývoji motýla. Báseň *Housenka kouzelnice* (Příloha č. 10). Vyzkoušíme si, jak se vylíhne motýl.

Organizace: herna

Postup: Děti se rozmístí volně po herně. Každé dítě má barevný šátek, který si položí na své místo na zem a lehne si na něj. Učitelka pouští relaxační hudbu a děti předvádějí pohyby podle jejich pokynů – *„představte si, že jste na louce plné květin. Vane mírný větřík, šumí tráva. Květiny krásně voní. Schoulíme se do klubíčka, jako malá motýlí vajíčka a odpočíváme na listě. Slunce příjemně hřeje, houpáme se lehce na lístku. Vajíčko začíná pukat. Pomalu se protahujeme. Natahujeme ruce a nohy. Zkusíme se pomalu pohybovat vleže jako housenka. Můžeme se překulovat, pomalu se posunovat po zemi a hledat potravu. Pomaličku se vracíme každý ke svému šátku a lehce se do něho zamotáme. Omotáváme ho jen kolem těla, kukla v klidu odpočívá. Posloucháme zpěv ptáků, šumění louky. Vnímáme vůni květin. Začneme se pomalu připravovat na přeměnu v motýla. Odmotáváme šátek, pomalu se posadíme, šátek položíme na ramena a uchopíme ho za konce jako křídla. Když si křídélka pěkně urovnáme, pomalu se zvedáme a začneme poletovat po louce. Létáme lehounce, ladně. Zdravíme ostatní motýlky...“*

Poznámky: Dbáme na bezpečnost – do šátků se děti balí jen lehce, nezakrývají obličej.

Výtvarná aktivita – motýl z obtisku

Pomůcky: čtvrtky, anilínové barvy, voda, štětce, tuže

Motivace: Jakého motýla jste si představovali v předchozí aktivitě? Zkuste ho namalovat, vymyslete jeho název, nebo namalujte skutečného motýla, podle atlasu ho vybarvěte a řekněte, o kterého motýla se jedná.

Organizace: u stolečku

Postup: Na přeloženou čtvrtku děti obkreslí šablonu motýla. Půlku namalují pomocí anilinových barev podle fantazie nebo předlohy. Druhou půlku natrou vodou a přeložením čtvrtky udělají obtisk. Po zaschnutí dokreslí motýla tuší a vystříhnou.

Poznámky: Hotový výrobek můžeme dotvořit tykadly, dolepit oči ad. Výrobek označíme názvem motýla (napíše učitelka, nebo dítě opíše podle předlohy).

Pobyť venku

Pohybová hra – Na motýly

Pomůcky: květy vystřižené z barevných papírů, brčka, barevné obruče

Motivace: Čím se živí motýl? Zkusme si sání nektaru sosákem.

Organizace: školní zahrada

Postup: Děti rozdělíme do čtyř družstev. Stoupneme si do rohů většího čtverce, kde má každé družstvo svůj domeček (barevná obruč). Uprostřed hrací plochy jsou papírové květy v barvách každého družstva. Každé dítě má brčko představující sosák. Po startu po jednom motýlci vylétávají z domečku, pomocí brčka se snaží nasát květ barvy svého družstva a dopravit ho do domečku. Družstvo, které posbírá všechny květy své barvy první, vyhrává.

Poznámky: Hru lze podle potřeb obměňovat – děti mohou vybíhat po dvojicích nebo trojicích apod.

Další aktivity: pozorování motýlů a housenek na školní zahradě, výroba housenek z předem namočeného hrášku a párátek, pití nektaru (šťávy) brčkem a bublání do vody, výroba sosáku (slepený a zatočený pruh papíru), pexeso – motýli

4. DEN

Řízená činnost

Komunitní kruh

Pomůcky: vytištěné fotografie z pozorovacích výprav, obrázky hmyzu, o kterém jsme si povídali, velký obrázek – tělo hmyzu

Motivace: prohlížení fotografií

Organizace: koberec v herně

Postup: Prohlížíme si s dětmi pořízené fotografie, diskutujeme o shodách a rozdílech mezi různými zástupci hmyzu, pojmenováváme části těla hmyzu.

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se.

Četba pohádkového příběhu, diskuze o přečteném

Pomůcky: kniha *Včelí medvídci od jara do zimy*, obrázek roháče

Motivace: Ukazujeme dětem obrázek roháče. Všimáme si jeho parohovitých kusadel, co připomínají? – Hádáme název brouka. Přečteme si příběh o jednom popleteném roháčkovi.

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka čte kapitolu *Zvědavá* (Příloha č. 11). V průběhu četby mohou děti zkoušet odpovídat na otázky čmeláčků, které kladou mamince.

Otázky po četbě:

- Jaký je rozdíl mezi roháčkem a jelenem?
- Proč se dnešní pohádka jmenuje *Zvědavá*?
- Význam rčení „*jsem z toho jelen*“.
- Viděl někdo brouka roháče?
- Proč patří roháč k ohroženým druhům?

Poznámky: dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se. Učitelka může pasáž, o které se mluví, přečíst znovu.

Práce s textem básně – doplňování rýmů

Pomůcky: text básně Ivana Magora Jirouse *Ptaly se nebe obláčky* (Příloha č. 12), papír, fixy

Motivace: Dnešní příběh mi připomněl jednu báseň o holčičce, která byla zvědavá stejně jako Čmelda a Brumda. Než si ji celou přečteme, zahrajeme si na básníky a zkusíme vymýšlet vynechané rýmy.

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka s dětmi nejprve zkouší hledat rýmy na jednoduchá slova (např. drak, kůl, tráva, les, kočka, kos, koleno, lavička). Poté čte báseň a v sudých verších vynechává rýmy. Děti navrhnou vhodné rýmy a učitelka je zapisuje. Nakonec čteme originál básně a porovnáváme s nápady od dětí.

Poznámky: Není potřeba, aby děti uhádly originální rýmy. Oceňujeme nápady, tvořivost, fantazii.

Skupinová práce – výroba hmyzu

Pomůcky: PET lahve (0,5 l), drátek, chlupaté drátky, koule z polystyrenu, ponožky, hadříky, molitanové míčky, plastelína, lepicí páska, nůžky, barevné papíry, lepidlo, akrylové barvy, permanentní fixy, štětce

Motivace: Pamatujete si části těla hmyzu? Zkuste vyrobit libovolný hmyz tak, aby měl všechny části těla.

Organizace: u stolečku

Postup: Děti utvoří skupinky po čtyřech nebo pěti dětech. Každá skupina dostane jednu PET láhev. Ostatní pomůcky jsou ve velké krabici volně k dispozici. Úkolem je vyrobit z PET lahve libovolný hmyz. Zvolit lze libovolné pomůcky a ztvárnění. Podmínkou je, aby hotový výrobek měl všechny části těla hmyzu. Po skončení práce, každá skupina svůj výrobek představí ostatním.

Poznámky: Učitelka do práce dětí nezasahuje, pouze v případě zájmu radí, pomáhá při práci s pomůckami, dbá na bezpečnou manipulaci s pomůckami.

Pobyt venku

Návštěva muzea

Pomůcky: pracovní listy (Příloha č. 13)

Motivace: Půjdeme zjistit, jestli najdeme některého člena hmyzí říše, o kterém jsme si povídali, v muzeu.

Organizace: muzeum

Postup: Navštívíme muzeum (např. výstava Příroda Olomouckého kraje). Děti do připravených pracovních listů zaznamenávají, který známý hmyz zde objevily. Objevujeme další informace z říše hmyzu.

Poznámky: Místo muzea můžeme navštívit včelaře, ekologické centrum, knihovnu (hledáme knihy s hmyzím hrdinou) apod.

Další aktivity: skládání hmyzu z víček od PET lahví nebo kostek, kresba popleteného zvířete, píseň *Proč kopřiva pálí?*, video – souboj roháčů

5. DEN

Řízená činnost

Komunitní kruh

Pomůcky: plyšový čmeláci

Motivace: Dnes uzavřeme týdenní povídání o hmyzu a vyrobíme si velký plakát s některými zástupci hmyzu, se kterými jsme se seznámili. Děti mohou říci čmeláčkům, který člen hmyzí říše je zaujal a proč. Co se dozvěděly nového?

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka posílá plyšového čmeláka a děti mohou jmenovat oblíbený hmyz, proč se jim líbí, co je zaujalo nebo co se dozvěděly nového.

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se.

Četba pohádkového příběhu, diskuze o přečteném

Pomůcky: kniha *Včelí medvídci od jara do zimy*

Motivace: Na závěr týdenního hmyzího povídání nás Čmelda s Brumdou seznámí s dalším zajímavým broukem.

Organizace: koberec v herně

Postup: Učitelka čte kapitolu *Semínková* (Příloha č. 14). V průběhu četby se děti ptáme, co měli čmelácci udělat, když viděli, že hovnivál nemohl vytlačit kouli. Děti dále zkouší hádat, jakou velkou rostlinu Čmelda s Brumdou vypěstovali.

Otázky po četbě:

- Jaký dárek dostali čmelácci od hovnivála za pomoc?
- Líbil se jim?
- Byl to dobrý dárek?
- Dostali jste dárek, který se vám nelíbil? Jak jste se zachovali?

Poznámky: Dbáme na dodržování pravidel práce v kruhu, vždy mluví jeden, nepřekřikujeme se, kdo chce něco říct, hlásí se. Učitelka může pasáž, o které se mluví, přečíst znovu. Pohádku doplníme stručným představením brouka vrubouna.

Cvičení s gymnastickými míči

Pomůcky: gymnastické míče

Motivace: Zacvičíme si s míči jako hovniválové s koulí.

Organizace: herna nebo tělocvična

Postup: Kutálení míče při chůzi, při běhu, ve dvojicích, změna směru na znamení, sed na míči - rovná záda, sed na míči – pohyby pánve, posuv na míči na břicho, posílání míče v kruhu.

Poznámky: Dodržujeme bezpečnost při cvičení, volíme vhodnou velikost míče.

Výroba plakátu – hmyzí louka

Pomůcky: velký formát papíru, fotografie a obrázky hmyzu, štětce, temperové barvy, tuž, lepidlo, kresebné načiní, fixy, nůžky

Motivace: Vytvoříme společně louku plnou hmyzu, o kterém jsme si tento týden povídali, abychom si na naše hmyzí putování pamatovali.

Organizace: spojené stolečky

Postup: Děti nejprve vytvoří plakát louky. Pomocí barev, tuže, voskovek malují stébla, trávu, květiny, hmyzí cestičky ad. Některé děti podle předlohy kreslí hmyz, o kterém jsme si povídali. Další děti vystřihují obrázky a fotografie. Po zaschnutí podkladu vlepujeme hmyz na louku. Jednotlivé zástupce hmyzu označujeme názvem (učitelka nebo opis).

Poznámky: Hotový plakát vyvěsíme ve třídě.

Pobyt venku

Koutek pro hmyz na školní zahradě

Pomůcky: sazenice Komule Davidovy, luční směs - květinová louka

Motivace: Abychom přilákali co nejvíce hmyzu na zahradu naší školy, vypěstujeme si hmyzí koutek s dostatkem květin a sladkého nektaru pro různý hmyz.

Organizace: školní zahrada

Postup: Vhodné místo zbavíme plevele, zryjeme, uhrabeme a srovnáme. Vykopeme díru pro sazenici Komule Davidovy. Na zbytek plochy vyséváme luční směs. Zaléváme.

Poznámky: Louku sečeme postupně. S dětmi pozorujeme růst rostlin. Později využíváme koutek pro pozorování hmyzu. Koutek lze doplnit hmyzím hotelem a dalšími rostlinami.

Další aktivity: opakování písni a básní, příprava výstavky prací

Prezentace produktů projektu: Spolu s dětmi vytvoříme výstavu ve veřejné části mateřské školy. Umístíme zde plakát, výstavku přírodnin z pozorovacích výprav, výtvary a obrázky z průběhu projektu. Rodiče mohou být zapojeni do budování hmyzího koutku na

zahradě školy, přispět vlastními nápady k výsledné podobě a pomoci s přípravou záhonu. Zároveň se zde mohou seznámit se záměrem projektu i prací a výrobky dětí.

Závěr

Teoretický úvod představil projektovou výuku a význam jejího využití v praxi pedagogů mateřských škol. Ukázali jsme, že předkládání učiva v životních celcích, aktivní povaha získávání vědomostí, dovedností i postojů založená na vlastních zkušenostech a prožitcích dětí, rozvíjení komunikativních dovedností i kooperativních schopností charakteristické pro učení v projektech, je v souladu s doporučeným způsobem vzdělávání dětí předškolního věku podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

Druhá polovina teoretické části představila význam práce s literárním textem v mateřské škole i specifika literatury pro děti a mládež. Doložili jsme, že literární výchova prostupuje všechny vzdělávací oblasti uvedené v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání a uvedli příklady práce s knihou a literárním textem v jednotlivých oblastech.

Příklady literárních projektů v praktické části práce ukázaly možnost, jak využít pohádkový příběh ke komplexnímu uchopení zvoleného tématu. První projekt zaměřený na proměny ročních období využil literární text jako motivaci k hlubšímu seznámení s tématem pomocí rozmanitých činností. Jako metoda vzdělávání bylo zvoleno zejména učení hrou, kooperativní a prožitkové učení. Druhý projekt pomocí knihy se zvířecími hrdiny seznamuje s vybranými zástupci hmyzu, využívá aktivního poznávání a objevování dětí. Působením příběhů na imaginativně-emotivní složku psychiky vytváří povědomí o sounáležitosti s přírodou a rozvíjí odpovědný postoj k životnímu prostředí.

Cíle bakalářské práce byly naplněny, nabídka praktických činností v obou projektech zahrnovala všechny vzdělávací oblasti a odpovídala komplexnímu rozvoji dítěte v oblasti psychomotorické, kognitivní i emotivní. Návrhy projektů ukázaly, že soustavnější práce s literárním dílem umožňuje hlubší prožití, porozumění a vnímání textu. Práce na literárních projektech zároveň přibližuje dětem knihu jako zdroj učení, poznávání i relaxace a ovlivňuje budoucí čtenářský postoj dítěte.

Návrhy projektů mohou využít pedagogové mateřských škol, případně jim mohou posloužit jako inspirace k přípravě vlastních literárních projektů.

Shrnutí

Bakalářská práce na téma „Využití projektové výuky při práci s literárním textem v mateřské škole“ prezentovala projektovou metodu jako účinnou metodu vzdělávání předškolních dětí. Charakteristické znaky projektové metody – komplexnost a provázanost činností, učení v životních celcích, aktivní učení založené na zkušenostech, objevování a prožitcích dítěte, podporování kooperativních a komunikativních dovedností i důraz na svobodnou volbu dítěte – vedou k naplňování klíčových kompetencí v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

Teoretická část práce dále sledovala možnosti práce s literárním textem v mateřské škole, specifika literatury pro děti a mládež s ohledem na děti předškolního věku a příklady literárních aktivit v jednotlivých vzdělávacích oblastech.

Návrhy literárních projektů v praktické části práce ukázaly možnosti propojení projektové výuky a práce s literárním textem. Zvolené pohádkové příběhy Václava Čtvrtka a Jiřího Kahouna představovaly motivaci k nabídce různorodých činností propojených tématy ze životní reality dítěte (proměny ročních období, seznámení s životem hmyzu). Cílem projektů bylo komplexní rozvíjení osobnosti dítěte v oblasti psychomotorické, kognitivní i emotivní. Záměrem práce s knihou bylo i rozvíjení předčtenářské gramotnosti dětí a výchova ke čtenářství.

Klíčová slova: projektová výuka, projektová metoda, literatura pro děti a mládež, literární projekt, předškolní vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, klíčové kompetence, Václav Čtvrtek, Jiří Kahoun

Summary

The bachelor's thesis "The use of project teaching in working with literary text in kindergarten" presented the project method as an effective method of educating preschool children. Characteristic features of the project method - complexity and coherence of activities, learning in life units, active learning based on experience, discovery and experience of the child, support of cooperative and communicative skills and focus on freedom of choice of the child - leading to fulfilling competitive skills in accordance with the Framework Education Programme for Preschool Education.

The theoretical part of the work focused on literary activities in kindergarten, the specifics of juvenile literature with respect to preschool children and sample literary activities in various educational areas.

Proposals for literary projects in the practical part of the work showed the possibilities of connecting project teaching and work with literary text. The selected fairy tales of Václav Čtvrtek and JiříKahoun were ment to offer diverse activities related to child's life reality (seasons of the year, life of insect). The aim of the projects was the comprehensive development of the child's personality in the psychomotor, cognitive, and emotional areas. The aim of the work with the book was the development of children's reading literacy and reading education.

Keywords: project teaching, project method, juvenile literature, literary project, preschool education, Framework Education Programme for Preschool Education, key competencies, Václav Čtvrtek, Jiří Kahoun

Použitá literatura

BÍLKOVÁ, E., MLSOVÁ, N., ed. *Pohádkové vzkázání Václava Čtvrťka. Příspěvky z mezinárodní konference konané ve dnech 20.-22.října 2011 v Jičíně*. Semily: Státní okresní archiv Semily; Jičín: Městský úřad Jičín, 2012. ISBN 978-80-86254-27-2

BRTNOVÁ ČEPIČKOVÁ, I. *Výběr témat z předškolní pedagogiky*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2010. ISBN 978-80-7414-214-7.

COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0.

ČEŇKOVÁ, J. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006 .ISBN 80-7367-095-X.

ČTVRTEK, V. *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochoomůrky*. 8. vyd. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02850-7.

DOLEŽALOVÁ, J. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. 2. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1146-4.

GEBHARTOVÁ, V. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.

HAVLÍNOVÁ, M. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. 2., rozš. vyd. Praha: Albatros, 1987.

Hmyz: příroda do kapsy. Přeložil Zdeněk KYMLA. Praha: Euromedia Group, 2019. Universum (Euromedia Group). ISBN 978-80-7617-677-5.

HOMOLOVÁ, K. *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-657-4.

HUDCOVÁ, A. *Klíč k poznávání hmyzu*. Liberec: SEV Divizna, 2011.

CHALOUPKA, O., ed. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985.

CHALOUPKA, O., NEZKUSIL V. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury II*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1976

KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02847-7.

KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-712-1

KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8163-5.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5

MÍČKOVÁ, J. *Cesta do pohádky: literárně-dramatické projekty pro MŠ*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1432-8.

PETRŮ, E. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-X.

PRŮCHA, J, WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SYSLOVÁ, Z., ŠTĚPÁNKOVÁ L. *Třídní projekty v mateřské škole*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1480-9.

ŠMELOVÁ, E., PRÁŠILOVÁ, M. *Didaktika předškolního vzdělávání*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1302-4.

ŠPAČKOVÁ, R. *KAFOMETÍK: tematické pracovní listy s metodikou pro mateřské školy*. Stařeč: Infra, c2012. ISBN 978-80-86666-40-2.

ŠPAČKOVÁ, R., ADAMCOVÁ, P., ŘEHOŘOVSKÁ, M., JAROŠOVÁ, H., HURDOVÁ, E., GRICOVÁ, D. *KAFOMETÍK: tematické pracovní listy s metodikou pro mateřské školy*. Stařeč: Infra, 2017. ISBN 978-80-86666-65-5.

ŠRÁMEK, P. *Nebe - peklo - ráj: tyglík české poezie pro děti 20. století*. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-02439-4.

ŠUBRTOVÁ, M.a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II.* Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4.

TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: PdF JČU, 1992.

TOMÁŠKOVÁ, I. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.

TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.

TORDJMAN, N. *Hmyz a jiní bezobratlí*, přeložila Kateřina KYSLÍKOVÁ. Praha: Svojtka & Co., 2018. ISBN 978-80-256-2454-8.

URBANOVÁ, S., ROSOVÁ, M. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro mládež - antologie)*. 5. vyd. (upr. a dopl.). Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7.

VALENTA, J. *Pohledy: projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1993. ISBN 80-7068-066-0.

VYMĚTALÍKOVÁ, B. 2015 *Literární projekt v mateřské škole: bakalářská práce*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petra Bubeníčková

ZOMMER, Y. *Velká kniha drobné havěti: brouci, mouchy, žížaly a jiné potvůrky*. Přeložil Tomáš KAPIC. Praha: Slovart, 2016. ISBN 978-80-7529-217-9

Internetové zdroje

Čeňková, J. *Jiří Kahoun, jeden z nejlaskavějších autorů a ilustrátorů knih pro děti*. Čítárny – Příběhy, knihy, lidé [online]. Dostupné z: <https://www.citarny.cz/knihy-lide/o-knihach-a-lidech/spisovatele-a-detske-knihy/zemrel-jiri-kahoun-13-kvetna-2017>

Metodická řada - cvičení na rehabilitačních míčích. *Metodický portál RVP - Modul Články* [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/P/580/METODICKA-RADA---CVICENI-NA-REHABILITACNICH-MICICH.html/>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2018. [cit. 02.07.2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>

Šimková, R. *Autor včelích medvídků, spisovatel Jiří Kahoun, vydal novou dětskou knihu*. Deník.cz [online]. [cit. 23.06.2020]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ostatni_kultura/spisovatel-jiri-kahoun-vydal-novou-detskou-knihu-20121020-e4br.html

Vývojová psychologie – učební text. [online]. Masarykova univerzita. Fakulta informatiky. Dostupné z: <https://www.fi.muni.cz/~qprokes/socka/socka3.html>

12 Hodin / Zvuky / LETNÍ LOUKA / Zvuk / Ptáci a hmyz na louce / Bílý šum / Na spaní / Zvuky přírody.youtube [online] [cit. 02.07.2020]. dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=5a9fnmredz0>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Puzzle - Křemílek a Vochoomůrka

Příloha č. 2: Text pohádky - Jak Křemílek a Vochoomůrka měli hodiny s jednou ručičkou

Příloha č. 3: Píseň - Jaro, léto, podzim, zima

Příloha č. 4: Pracovní list - Počasí

Příloha č. 5: Text pohádky - Puntíková

Příloha č. 6: Záznamový arch - Pozorování hmyzu

Příloha č. 7: Text pohádky - Žihadlová

Příloha č. 8: Píseň - Na políčku v jetelíčku

Příloha č. 9: Text pohádky - Motýlková

Příloha č. 10: Báseň - Housenka kouzelnice

Příloha č. 11: Text pohádky - Zvědavá

Příloha č. 12: Báseň - Ptaly se nebe obláčky

Příloha č. 13: Pracovní list - Návštěva muzea

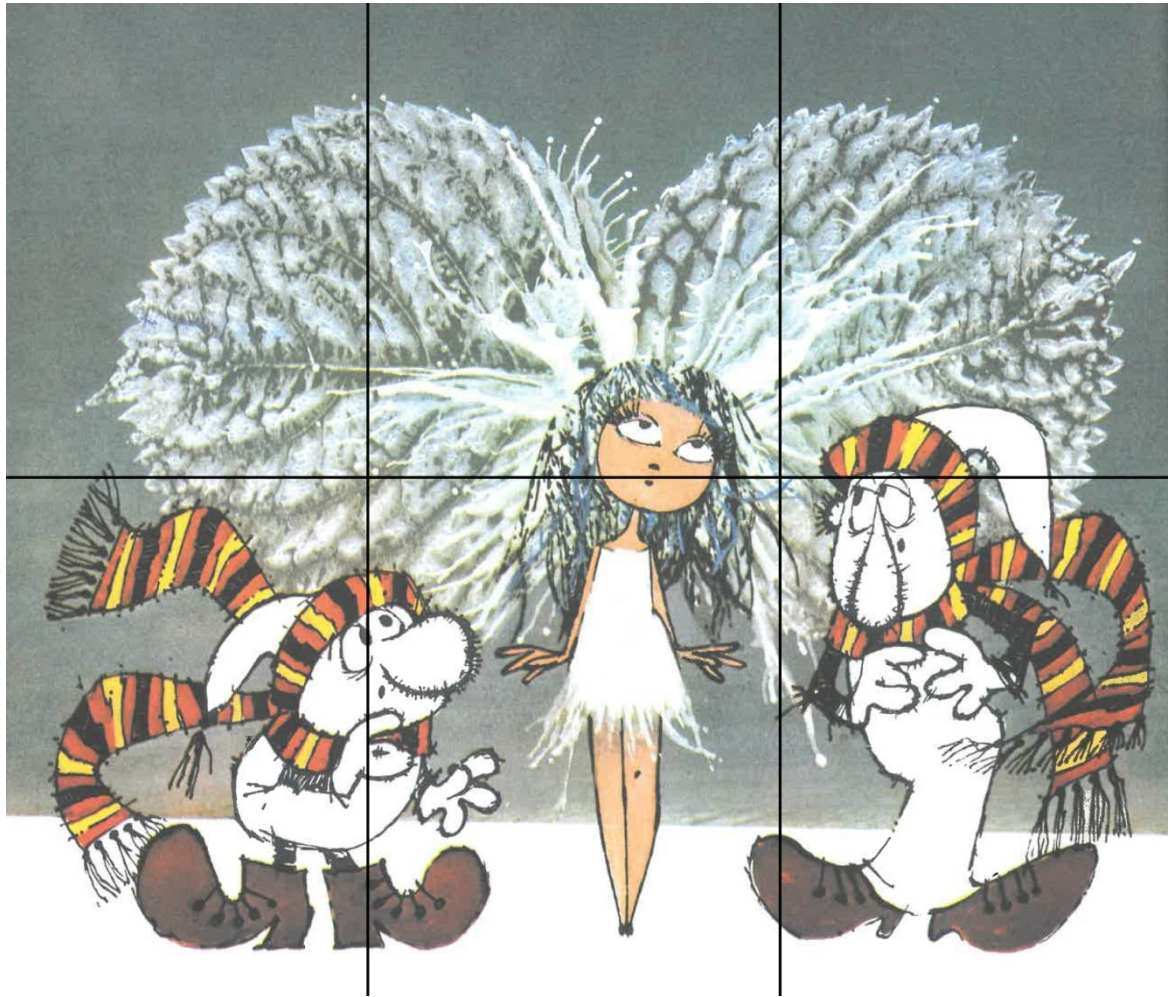
Příloha č. 14: Text pohádky - Semínková

Přílohy

Příloha č. 1: Puzzle - Křemílek a Vochoomůrka

Zdroj: ČTVRTEK, V. *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochoomůrky*. 8. vyd.
Praha: Albatros, 2011, str. 6 a 10.

Příloha č. 2: Text pohádky - Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou

Zdroj: ČTVRTEK, V. *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*. 8. vyd. Praha: Albatros, 2011, str. 7-9.

Jak Křemílek a Vochomůrka měli hodiny s jednou ručičkou

Na pasece stála pařezová chaloupka. V chaloupce byla světnice a v té světnici spali dva mužičkové. Ten, co byl přikrytý červenobíle pruhovanou peřinou, se jmenoval Křemílek. A tomu pod modrobíle pruhovanou peřinou říkali Vochomůrka. Anebo se to dá povědět i jinak. Křemílek byl spíš hubený a Vochomůrka spíš tlustý. Anebo se to dá říct ještě jinak. Zkrátka jak kdo chce, ale nikdy stejně.

Ve světnici tikaly hodiny, měly jen jednu ručičku a na číselníku bylo kolem dokola napsáno JARO – LÉTO – PODZIM – ZIMA.

Když ručička došla k jaru, posadil se Křemílek na posteli a povídá:

„Vochomůrko, vstávej.“

„Ještě se mi nechce,“ zívá si Vochomůrka.

Křemílek vyskočil z postele a zotvíral okenice.

„Venku už je jaro,“ povídá.

„A kdo za to může?“ zabručel Vochomůrka a ukázal na hodiny s jednou ručičkou: „Můžou za to tyhle hodiny!“

„Tak už vstávej,“ řekl Křemílek.

„Až se protáhnu,“ zívá si Vochomůrka a začal se protahovat a protahoval se, až vrazil loktem do hodin s jednou ručičkou.

Ručička se zakymácela a ve světnici se rychle za sebou vystřídaly jaro, léto, podzim a zima. Taky venku na pasece hned svítlo sluníčko, hned hřměla bouřka a foukal vítr a padal sníh.

„Ty nešiko,“ povídá Křemílek.

Vtom se udělal tak silný mráz, že se ručička na hodinách zadrhla. Křemílek včas skočil do postele pod peřinu, Vochomůrka nestačil a dostal třesnutou rýmu. Kýchl jako z brokovnice a povídá:
„Za všechno můžou hodiny s jednou ručičkou.“
Popadl je a vyhodil oknem do sněhu.
„A co jestli se rozbily?“ lekl se Křemílek. „To by pak na světě byla pořád zima.“
Vochomůrka na to chtěl něco říct, ale znova na něho přišlo takové kýchnutí, až ho to odrazilo k peci mezi polínka.
Křemílek vyběhl z chaloupky. Hodiny pod oknem nenašel. Vede odtamtud ve sněhu stezička, jak se ze zlosti odkutálely do lesa.
„Ty zůstaň doma a já musím za nimi,“ křikl Křemílek do dveří a rozběhl se k lesu.
„Tak dobře,“ chce říct Vochomůrka, ale pro rýmu mu to vyšlo jako dvě rány z brokovnice.
Křemílek jde zasněženým lesem, tiše volá hodiny a jemně je vábí:
„Tiktak, tiktak, tiktak.“
Vtom se mu hodiny s jednou ručičkou ozvaly odněkud shora:
„Tiktak.“
A on tam vysoko na větvi sedí výr Ouško, drží hodiny v pařátkách a dívá se na ně jako na svou nejmilejší sovu.
„Hned mi je přines dolů!“ křikl Křemílek.
„Ty jsi dole, já jsem výš,“ zahuhlal výr.
„Jsou to naše hodiny,“ řekl Křemílek.
„Kdo je drží, toho jsou,“ zahuhlal výr.
„Neumíš s tím zacházet!“ volá nahoru do větví Křemílek.
„A kdo umí?“ zahuhlal výr Ouško.
„A co když to půjde na světě pozpátku?“ lekl se Křemílek.
Výr Ouško zatočil ručičkou u hodin a zahuhlal:
„Tak to nepůjde dopředu.“

A udělal rychle za sebou zimu, podzim, léto a jaro. A znova. Zimu, podzim, léto a jaro.

Sníh vylétl zpátky do oblak, loňské listí se vzneslo ze země na stromy, chvíli se zelenalo a pak se vrátilo zpátky do pupenů. Ptáci létali ocáskem dopředu, jsou z nich holátka a zavřelo se za nimi vajíčko. Slunce běželo pozpátku po nebi.

„Nedáš si říct,“ povídá výrovi Křemílek.

„Nedám,“ zahuhlal výr Ouško.

A tak si Křemílek došel do chaloupky pro Vochomůrku a namířil ho nosem na výra. Vochomůrka chvíli táhl vzduch a třikrát kýchl jako z brokovnice. Výr Ouško pustil hodiny, Křemílek s Vochomůrkou je odnesl domů do světnice a pověsili zpátky na zeď, aby se už nepletlo páté přes deváté.

Příloha č. 3: Píseň – Jaro, léto, podzim, zima

Zdroj: *Jaro, léto, podzim, zima*[online]. Dostupné z
<https://cz.pinterest.com/pin/516717757221202056/>

JARO, LÉTO, PODZIM, ZIMA

Ja-ro, lé-to, podzim, zima, to je ce-lý rok,
stejně letos, ja-ko lo-ni, tak i na-přes- rok,
Po ja-ru je vždycky léto, podzim po lé- tu,
a než-li se na-dě-je-me, zi-ma už je tu.

1. Jaro, léto, podzim, zima,
to je celý rok,
stejně letos jako loni,
tak i napřesrok.
Ref.:
Po jaru je vždycky léto,
podzim po létu,
a nežli se nadějeme,
zima už je tu.
2. Když je jaro v plné kráse,
když má zelenou,
na trávníku kluci hrají
s míčem kopanou.
3. Když se hlásí horké léto,
rostou jahody,
sejdeme se všichni spolu
někde u vody.
4. Na podzim, když padá listí
z lip a z javorů,
páni draci koukají se
lidem do dvorů.
5. A když je tu bílá zima,
už jsme na konci,
chcete-li, tak nashledanou
někde na kopci.

Příloha č. 4: Pracovní list – Počasí

Zdroj: ŠPAČKOVÁ, R. KAFOMETÍK: *tematické pracovní listy s metodikou pro mateřské školy*. Stařeč: Infra, c2012.

18. Jaké bude počasí?

4+

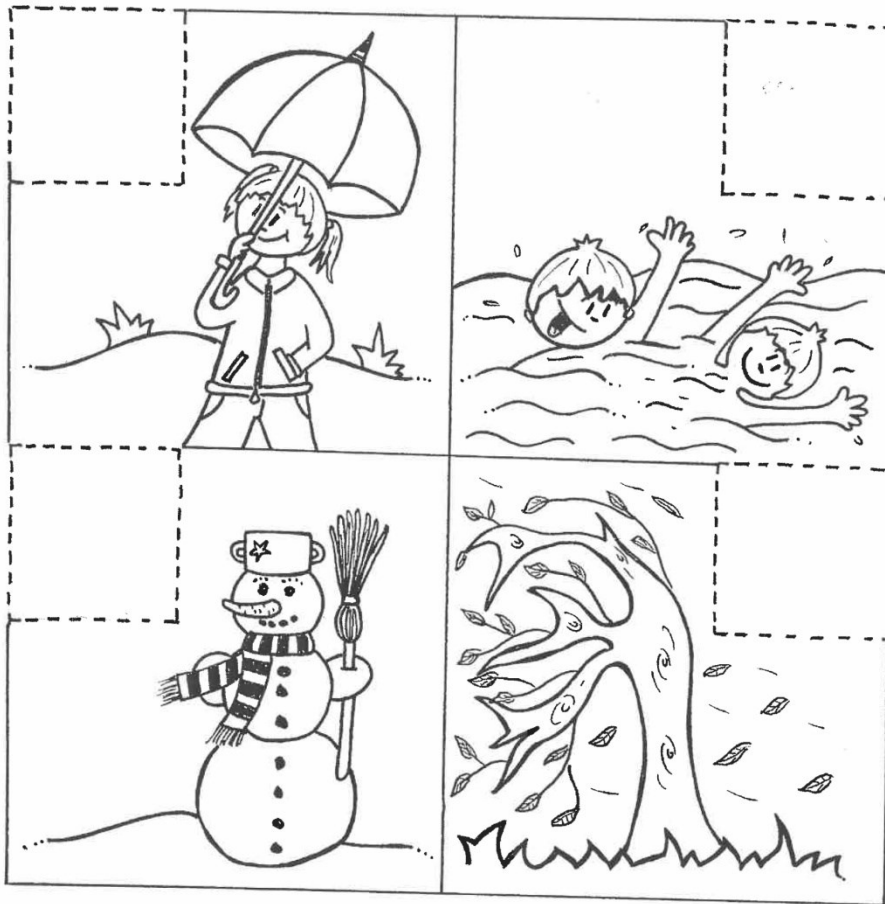
BIO

PSY

ENV

Vystřížené karty doplň k obrázkům podle toho, jaké představují počasí. Vymaluj obrázek s počasím jaké máš nejraději.

Zdroj: KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. Praha: Albatros, 2011, str. 26-27.

6

PUNTÍKOVÁ

Čmelda s Brumdou se večer v postýlce domluvili, že ráno poletí daleko dalekánsko. Až za kopec Bořim na voňavou stráň.

Jenže ráno z cesty sešlo. Sluníčko bylo pod mrakem a nesvítilo. A když sluníčko nesvítí, není ani velkým čmelákům hej. Nemají žádnou sílu, sotva lezou a bzučí jen slabounce.

„Brumdo, jsme v pytlíku,“ podíval se na zamračené nebe Čmelda. „Bez sluníčka nemůžeme letět do daleka.“

„Já nedoletím ani do blízka,“ odpověděl slabounce Brumda. Zamračil se na zamračené nebe a ze všech sil zakřičel: „Koukej svítit! Ale honem, nebo uvidíš!“

„Vůbec tě neslyší,“ řekl Čmelda. „Mraky jsou jako tlustá deka. Musíme to zkusit oba. Dva dokřičí dál než jeden.“

A křičeli:

„Sluníčkóóó! Vykoukni! Sluníčkóóó! Vykoukni!“

A za zády se jim ozvalo: „Kuk!“

Kluci se otočili a z trávy se na ně zubilo slunéčko sedmítečné. Smálo se, až se za břicho popadalo, a povídá:

„Tak jsem vykuklo. Co potřebujete?“

„Od tebe nic,“ řekl Brumda. „Ty zase v klidu zalez. Ty nejsi žádné sluníčko, ale беруška.“

„Jo, ale taky jsem slunéčko sedmítečné,“ otočila se k nim zády беруška. „Můžete si přepočítat puntíky.“

„Puntíky nám nepomůžou,“ vzdychl Čmelda. „Když neumíš hrát, tak nám nepomůžeš, ani kdybys měla sto puntíků.“

„Ani dvě stě,“ svěsil hlavu Brumda.

„Hrát neumím, to je pravda,“ pískla beruška sluníčko, „ale pomůžu vám křičet. Křičet umím do daleka.“

„Zkusit se to může,“ řekl Čmelda, „za to nic nedáme. Tři dokřičí dál než dva.“ A pak všichni tři křičeli:

„Sluníčkóóó! Vykoukni! Sluníčkóóó! Vykoukni!“ A po chvíli se nad nimi roztrhly mraky a vykouklo opravdické sluníčko.

„Jé!“ ukazoval Brumda, „už svítí!“ Povyskočil a vesele bzučel: „Hej, hej, hej! Pěkně nám, sluníčko, hřej!“

„To je křiku po ránu,“ usmívalo se sluníčko a začalo hrát.

Do čmeláčků i do berušky vjela síla. Čmelda zkusil zatřepat křídýlky a povídá:

„Dobry! Už jsme z pytlíku venku. Už můžeme letět daleko dalekánsko.“

„Sedmitečko,“ otočil se na berušku Brumda, „jestli chceš, polet s námi. Ve třech se nám líp poletí.“ A všichni tři letěli daleko dalekánsko. Na voňavou stráň až za kopec Bořím.

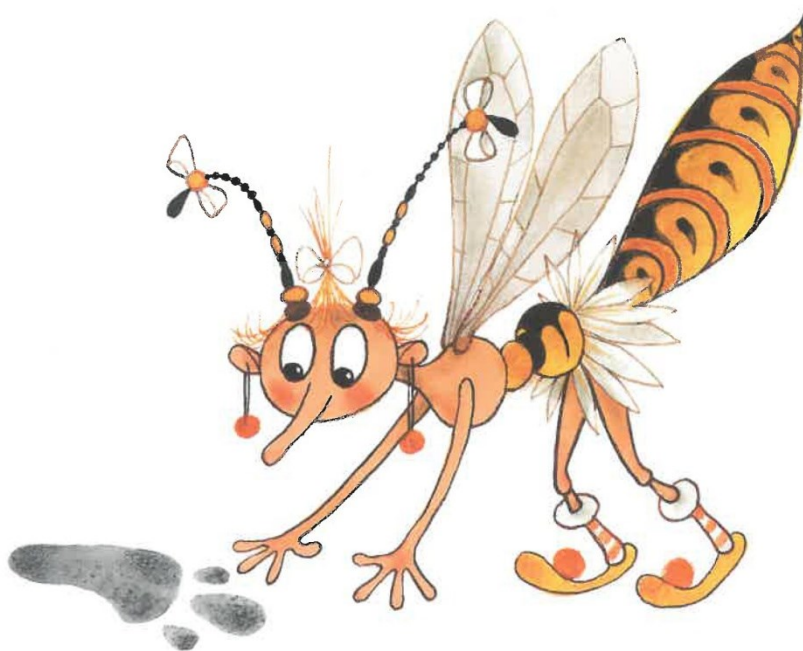
Příloha č. 6: Záznamový arch - Pozorování hmyzu

Zdroj: vlastní, inspirace ŠPAČKOVÁ, R., ADAMCOVÁ, P., ŘEHOŘOVSKÁ, M., JAROŠOVÁ, H., HURDOVÁ, E., GRICOVÁ, D. *KAFOMETÍK: tematické pracovní listy s metodikou pro mateřské školy*. Stařeč: Infra, 2017, str. 21.

POZOROVÁNÍ HMYZU	
DATUM	JMÉNO
HMYZ (Děti dokreslují obrázky)	CO VÍME (Děti zjišťují informace)

Příloha č. 5: Text pohádky - Žihadlová

Zdroj: KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. Praha: Albatros, 2011, str. 29-32.

7

ŽIHADLOVÁ

„**S**pát celou zimu je prima, ale jaro je stejně lepší,“
liboval si na sluníčku Brumda.

„Stokrát,“ řekl Čmelda. „Jaro je ze všeho nejlepší. Kvetou kyt-
ky, brouci šmejdí v trávě, ptáci zpívají a čmeláci bzučí. Všichni
se usmívají a radují.“ A vtom se ozval nářek:

„Všechno mi odnesl! Všecko všecičko! Nic nemám!“ naříkal
slabounký hlásek. „Achich achich! Všecko mi vzal! A ještě mi vy-
lomil dvířka. Achich achich!“

„Slyšíš to?“ zeptal se Brumda.

„Nejsem hluchý. Někdo naříká a podle hlásku to není medvěd.“

„To vím taky, chytráku!“ odsekl Brumda, „medvěd naříká hluboce.“

„Jdem zjistit, kdo to je,“ řekl Čmelda a letěli.

V rohu pole, kde se žlutily pampelišky, byl patník a za patníkem seděla vosička. Hlavu měla v dlaních a brečela a naříkala.

„Proč brečíš?“ povídá Čmelda. „Nebreč a koukni se, jak je hezky.“

„Jenže,“ škytla vosička, „já musím brečet, i když je hezky. Mně všecko vzali.“

„A co všechno?“ zeptal se Brumda.

„Všechny dva hrníčky. V jednom zbylo po zimě trochu medu a v druhém taky. A hrníčky byly památeční po babičce. Achich achich!“

„A kdo ti je vzal?“ zeptal se Brumda.

„To nevím,“ naříkala vosička, „asi zloděj. A zůstaly po něm jen šlápoty. Pojdte se podívat,“ a vedla je chodbičkou ke špajzce.

„To je on,“ prohlížel stopy Brumda, „kradač zlodějská. S bráškou to poznáme.“

„Kdo?“ popotáhla vosička.

„Pučmeloud,“ řekl Čmelda, „nám se taky hrabal v chaloupce.“

„Pučmeloude pučmeloudská!“ hrozil Brumda, „počkej, počkej, my ti ukážeme!“

„Vy se ho nebojíte?“ utřela si slzy z nosu vosička.

„Bojíme,“ přiznal Brumda, „ale stejně mu ukážeme!“ A letěli ho hledat ke Svalené skále. Letěli a najednou Brumda přibrzdil. Třepal křídýlky nad Slunečním paloučkem a pod nimi se ozývaly divné zvuky:

„Zzzbrrrum a zzzbrrrum! Pfffu a pfffu!“ a pomlaskávání a zase: „Zzzbrrrum a zzzbrrrum! Pfffu a pfffu!“ Na mechu ležel rozvalený

Pučmeloud a odfukoval, až se mu zvedalo břicho. Měl roztažené nohy a ruce a v každé držel hrníček.

Čmelácci s vosičkou přistáli kousek od něho a tiše se radili. Potom pomalu, krůček po krůčku k zlodějskému strašidlu postupovali. Brumda se zastavil u jedné ruky, Čmelda u druhé a vosička se mu posadila na levý palec u nohy. Čmelda zvedl ruku, dal znamení a vosička pích! Vrazila Pučmeloudovi žihadlo do palce. Ten zaječel a pustil hrníčky. Kluci popadli každý jeden a letěli s nimi na kraj paloučku.

„Auva auva! Co to je? To to bolí!“ ječel Pučmeloud a pích ho! Dostal žihadlo do druhého palce. „Auva auva!“ ječel na celý palouček a kopal ve vzduchu nohama.

„Všecko ti vylízal,“ předali kluci vosičce prázdné hrníčky.

„To nevádí,“ odpověděla šťastná vosička, „hlavně že mám ty památeční hrníčky. Teď na jaře už si do nich nějakou sladkost najdu. A díky za pomoc.“

„Nemáš zač,“ řekli kluci. „A teď se dívej! Teď mu to ukážeme!“

Rychle se rozletěli, proletěli nad Pučmeloudem a křičeli:

„Teď ti to, zloději, ukážeme! Podívej se na palce!“

A Pučmeloud se na ně podíval a viděl, že je má oteklé jako bambule u bačkor.

Příloha č. 8: Píseň – Na políčku v jetelíčku

Zdroj: Noty k písničce Příhody včelích medvídků [online]. Dostupné z:
<https://cz.pinterest.com/pin/335166397246062454/>

Na po - lič - ku vje - te - lič - ku, tam kde po - tok pra - me - ni, dob - ře

je nám po tě - lič - ku zá - ko - nem jsme chra - ně - ni.

So - sáč - ka - ma so - sá - me, bez pře - stá - ní to sa - mé. -

do pě - ti, do pě - ti, do pě - ti, do pě - ti

mu - sí - me být u ma - min - ky vdou - pě - ti.

Příloha č. 9: Text pohádky - Motýlková

Zdroj: KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. Praha: Albatros, 2011, str. 36-38.

9

MOTÝLKOVÁ

Brnky brnky, trpké trnky!“ brnkali Brumda s Čmeldou o travu. Běhali jako splašení, každý držel v ruce klacík a brnkali podél pěšinky o stonky trávy. Když se pořádně uhnili, natáhli se na záda do trávy vedle pěšinky. Dívali se na modré nebe a mhouřili oči do sluníčka.

„To je krásně,“ protáhl se Čmelda.

„Nikde mráček, ani moucha, ani ptáček,“ kýval nohou Brumda. A najednou se nad nimi třepotá motýl modrásek. A za modráskem hnědásek a žlutásek, ohniváček, bělásek a ostruháček. A za nimi se třepotá babočka osiková, paví oko, babočka admirál, bělopásek a nakonec žlutočerný otakárek.

„Vidíš to?“ ozval se Brumda. „Kam se v tom horku všichni ženou?“

„To bych taky rád věděl,“ odpověděl Čmelda. „Takovou šňůru motýlů jsem nikdy neviděl.“

„Zeptáme se maminky,“ zvedl se Brumda a letěli.

„Nevím, co se děje,“ odpověděla maminka, „já jsem takovou dlouhou stužku motýlů taky v životě neviděla.“ A najednou kolem chaloupky utíká brouk zlatohlávek. Mastí to velkou rychlostí a vrtí hlavou:

„To se musí vidět! To se musí vidět!“

„Co se musí vidět?“ popoběhl za ním Čmelda.

„To se nedá vyprávět!“ mlel zlatohlávek. „To se musí vidět!“

„Co byste mu řekli?“ vrátil se k mamince a bráškovi Čmelda.

A zase běží zobonoska a mele:

„To se musí vidět! To se musí vidět!“

„Co se musí vidět?“ křičel na ni Brumda.

„To se nedá vyprávět! To se musí vidět!“

„Když musí, tak musí,“ povídá maminka. „Poletíme se na to podívat.“

„No jo, ale kam?“ pokýval hlavou Čmelda.

„Někoho se zeptáme,“ rozhlížela se maminka. „Ale koho? Jedině, je-di-ně sluníčka. To vidí všechno.“ A Brumda hned křičel:

„Sluníčkováóó! Nevíš, co musíme vidět?!“

„Nevím!“

„A víš, kam letěli motýlci?!“

„To vím. Na úhor k Račímu potoku.“

„Děkujemééé!“ volali čmeláci a letěli všichni tři k potoku.

Už z dálky se pole fialovělo. Celý úhor byl zarostlý fialovými bodláky. A nad nimi se třepotaly stovky barevných motýlů a motýlků.

„Kluci, vidíte to, co já?“ zářila nadšená maminka. „Co tomu říkáte?“

„To se nedá vyprávět,“ odpověděl Brumda.

„To se musí jedine vidět,“ přikývl Čmelda.

Příloha č. 10: Báseň - Housenka kouzelnice

Zdroj: „POLETUJE MOTÝL TIŠE, křídélka má jako z plyše“...aneb příběh o housence i motýlovi: Základní škola Jirny [online], [cit. 28.06.2020]. Dostupné z: <https://www.zs-jirny.cz/old/www.zs-jirny.cz/news/poletuje-motyl-tise-kridelka-ma-jako-z-plyse-aneb-pribeh-o-housence-i-motylovi/index.html>

Housenka kouzelnice

Čáry máry v dutém stromě,
housenka tam čaruje,
až vykouzlí krásné dílko
komu z vás ho daruje.

Čáry máry v tichém koutku
čaruje tam dlouhou nit,
postýlku z ní uplétá si,
v kuklu chce se proměnit.

Čarovala až do jara
až jí praskla postýlka
housenka se proměnila
v překrásného motýlka.

Příloha č. 11: Text pohádky – Zvědavá

Zdroj: KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. Praha: Albatros, 2011, str. 39-42.

10

ZVĚDAVÁ

Sluníčko hrálo, kytky voněly, tráva se zelenala a z jetele se ozývalo troubení: túúúd! túúúd! túúúd!

„Čmeldo, slyšíš?“ otočil se k bráškovvi Brumda, „v jeteli troubí auto.“

„Kde by se vzalo v jeteli auto?“ povídá Čmelda. „To bude jelen,“ a letěli se tam podívat.

V jeteli stál malý rohatý brouk a troubil na trumpetku jako blázen.

„Co tu blbneš!“ pustil se do něj Brumda. „Proč troubíš?“
„Protože jsem jelen,“ nadýchl se roháček a zase: túúúd! túúúd!
troubil dál.

„Nejsi žádný jelen. Jsi obyčejný brouk,“ řekl Čmelda.

„A co to mám asi na hlavě?“ povídá roháček. „Parohy. A když mám parohy, tak jsem jelen.“

„Nejsi! Jsi brouk!“ povídá Čmelda.

„A na co mám ty parohy?“ zeptal se roháček.

„Na zápasy,“ odpověděl Brumda. „Velcí roháči jsou velcí zápasníci.“

„Jenže já jsem prcek,“ řekl roháček.

„A víš proč?“ povídá Brumda. „Protože tu blbneš a nejíš. Ne-saješ dubovou mízu. A když nejíš, nevyrosteš a nebude z tebe zápasník.“

„Jo, a co když ze mě vyroste zajíc?“ řekl malý roháč.

„Zajíc z tebe nevyroste, zajíc nemá parohy,“ zavrtěl hlavou Čmelda.

„Hm,“ zamyslel se roháček, „jenže kdyby měl chroust parohy, tak by z něj byl roháč.“

„Kdyby, kdyby,“ povídá Brumda. „Kdyby neměli čmeláci so-sáky, ale zobáky, tak by zobali chrobáky.“

„A taky roháče,“ bručel Čmelda.

„A právě proto jsem jelen!“ dupl roháček, „a žádný pták mě nesezobne,“ a začal silně troubit.

„A nejsi jelen a nejsi!“ dupl Brumda. „A jdeme se na to zeptat maminky.“ A letěli a bzučeli: „Tráva se zelení, zelení! A když se zelení, všichni jsou hned jeleni!“

Doma mamince všechno řekli a pak se Brumda zeptal:

„Mami, že není roháček žádný jelen?“

„To víš, že ne,“ povídá maminka, „je to rohatý brouk.“

„Mami, a kdybych měl parohy, mohl by ze mne být jelen?“

„To víš, že ne.“

„Mami, a proč nemáme zobáky?“ zeptal se Čmelda.

„Protože je nepotřebujeme.“

„Mami, a kdyby měl chroust parohy, tak by z něj byl roháč, vid’?“ povídá Brumda.

„To já nevím,“ pokrčila rameny maminka.

„Mami, a proč jsme vůbec čmeláci? Proč nejsme sloni?“ ptal se Čmelda.

„Protože bychom se nevešli do naší chaloupky.“

- „Hm. A mami, proč je horko?“ utřel si čelo Čmelda.

„Protože svítí sluníčko.“

„A proč svítí sluníčko?“

„Aby bylo horko a čmeláčci se pěkně ohřáli. A už se mě, kluci, na nic neptejte!“ vzdychla maminka. „Už jsem z vás taky jelen.“

Příloha č. 12: Báseň - Ptaly se nebe obláčky

Zdroj: ŠRÁMEK, P. *Nebe - peklo - ráj: tyglík české poezie pro děti 20. století*. Praha: Albatros, 2009, str. 17.

Ptaly se nebe obláčky

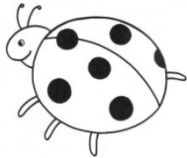

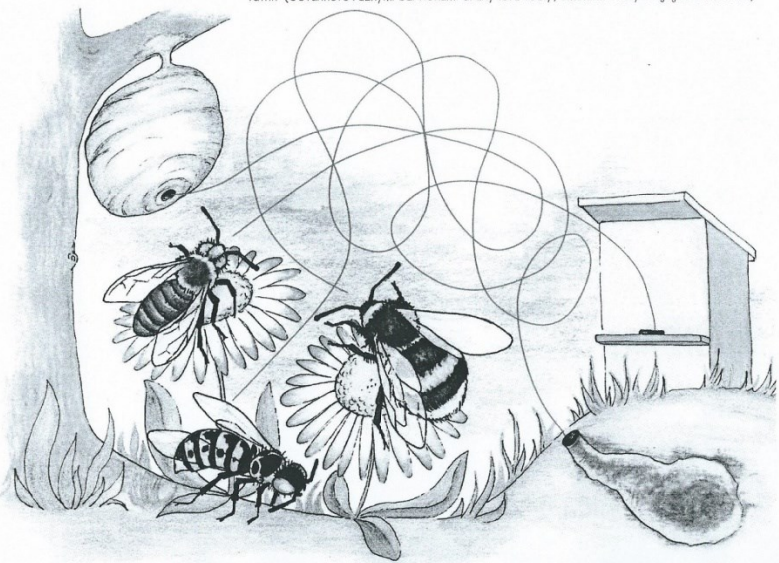
(Ivan Magor Jirous)

Ptaly se nebe obláčky:
proč mají ptáci zobáčky?
Ptal se paprsek sluníčka:
proč mají ptáci peříčka?
Ptala se mámy holčička:
proč mají ptáci očička?
Máma jí řekla za chvíli:
aby se Františce líbili.

Františka tiše zašeptá:
a mě se nikdo nezeptá,
proč mají myši kožíšky?
Zeptej se na to Františky.
Proč mají fousy kočičky?
Zeptej se na to Františky.
A Františka ti odpoví:
Pán Bůh je chce mít takový.

Příloha č. 13: Pracovní list – Návštěva muzea

Zdroj: vlastní, bludiště - *Výtvarná výchova* [online] [cit. 30.06.2020]. Dostupné z: <http://vytvarena-vychova.cz/wp-content/uploads/2015/03/Kde-bydl%C3%AD-vosa-v%C4%8Dela-a-%C4%8Dmel%C3%A1k.jpg>

Návštěva muzea	Jméno
	Poznámky
	
	
Zaujalo mě	
<p>Včela, vos a čmelák jsou si sice na první pohled trochu podobní, vy je však od sebe určitě rozeznáte. Navíc každý bydlí úplně jinde! Víte, kde bydlí včelka Meduňka a kam poleť domů os-tatní? (Obtáhněte různými barvičkami dráhy letu včely, čmeláka i vosy do jejich domečků.)</p> 	

Zdroj: KAHOUN, J. *Včelí medvídci od jara do zimy*. Praha: Albatros, 2011, str. 75-77.

20

SEMÍNKOVÁ

Čmelda s Brumdou byli zvědaví, kdo to v trávě heká. Natahovali krky přes lupeny a Čmelda povídá:

„Prcku, potřeboval bys kousek povyrůst.“

„Ty jsi taky prcek,“ zvedl se na špičky Brumda. Pak se posadili na lupen a už ho viděli.

„Uf uf uf! To je tíha! To je tíha!“ hekal chrobák a valil před sebou kouli do kopečku. Vytlačil ji do půlky a bác! Upadl na břicho a koule se skutálela zpátky. Chrobák k ní seběhl, zase ji tlačil nahoru a hekal:

„Uf uf uf! To je tíha! To je tíha!“ A bác! Upadl na břicho a koule se skutálela zpátky. Chrobák k ní seběhl, zase ji tlačil nahoru a hekal:

„Uf uf uf! To je tíha! To je tíha!“ A bác! A čmelácci se mohli smíchy ubrečet.

„Už se na to nemůžu dívat,“ smál se Čmelda.

„Mě z toho bolí břicho,“ smál se Brumda. „Pojď, jdeme mu zatlačit.“ Pak s ním valili kouli a chrobák si liboval:

„To je paráda! To je paráda! Koulí se do vršku jako po másle.“

Společně kouli vytlačili nahoru, překulili ji přes kopeček a dolů už se kutálela sama. Zastavila se na rovince plné koulí a chrobák povídá:

„Hoši, díky! A abyste neřekli, dám vám jednu kuličku.“

„Hochu, co s ní budeme dělat?“ řekl Čmelda.

„Nám totiž moc nevoní,“ držel si nos Brumda.
„Víte, co mi dala práce! Takovou kouli lepím celý den!“ pustil se do nich chrobák. „Musíte si ji vzít nebo se urazím nadlouho!“
„Tak nám ji dej,“ vzdychl Čmelda, „ale nějakou malou.“
Přikouleli kouli před domeček a volali:
„Mami, pojd’ se podívat, jakou jsme dostali blbost!“
„To není blbost,“ vyšla ze dveří maminka. „To je výživná koule. Můžete s ní pohnojit zahrádku a zasadit si semínko.“
Čmelácci maminku poslechli a do záhonku za chaloupkou zasadili jetelové semínko. Pak ho zalévali konvičkami, až vykoukl zelený lupínek. Za ním druhý, třetí a jetel se začal natahovat do výšky. Kluci se s ním poměřovali a najednou byl o kus větší než oni.
„Mami, pojd’ se podívat!“ křičeli kluci. „Roste nám největší jetel ze všech!“

„Tohle nevypadá na jetel,“ vrtěla hlavou maminka. „To bude spíš divizna.“

A kytka pořád rostla, sílil jí stonek a najednou přerostla i chaloupku.

„Mami, pojd' se podívat!“ křičeli kluci. „Roste nám největší divizna!“

„Tohle nevypadá na diviznu,“ vrtěla hlavou maminka. „To bude spíš topol.“

A pak se na špičce vyloupl květ jako sluníčko a byla to slunečnice. Čmeláčci se na ni nemohli vynadívát.

„Ta je krásně vysoká! Ta se nám povedla!“ povídá Čmelda.

„Jo, protože jsme ji pohnojili kakanou koulí,“ kýval hlavou Brumda. „Po té všechno vyroste.“

„Jo,“ řekl Čmelda, „a teď se zasadíme my.“ Zavrtali se na záhonku po kolena do země a křičeli:

„Mami, pojd' nás zalít! Ať nejsme prckové a vidíme přes každou trávu!“

„Kluci, kluci,“ smála se maminka, „copak jste kytky? A když chcete vidět daleko, vyleťte si na slunečnici.“

Čmeláčci na ni vyletěli a viděli jako z rozhledny daleko, daleko. Viděli až ke kopečku a taky maličkého chrobáka, jak nahoru valí kouli.